

náš vidiek

4/2018

štvrtročník
ročník XV.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

X. FÓRUM VIDIECKEHO PARLAMENTU

VIDIECKY PARLAMENT
NA SLOVENSKU

**Vidiecka žena –
Líderka roka 2018**

strany 9–12

**Vidiecka mládež
v regióne**

strany 13–15

Obsah

- 4 Ekológia a vidiek
- 5 Poľnohospodárska politika
- 6 Potreby mladých ľudí z vidieka pre tvorbu regionálnej, národnej a Európskej mládežníckej politiky
- 7 Pracovné príležitosti zvyšujú kvalitu života na vidieku
- 9 Vidiecka žena roka – Líderka 2018
- 11 Uvidíte, však ešte zažijeme srandu!
- 12 Líderky vo veršíkoch
- 13 Projekt „Vidiecka mládež v regióne“
- 16 LEADER – žeby premárnená šanca ?
- 18 Keď šéf Smeru demonizuje peniaze prichádzajúce z cudziny, škandalizuje vlastnú vládu
- 20 Zasadnutie Rady vlády SR pre MNO

náš vidiek

Ročník: XV.

Číslo: 4/2018

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
Občianske združenie
Vidiecky parlament na Slovensku
Kapitulská 13
974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk,
mbehanovska@stonline.sk
www.vipa.sk

Vychádza štvrtročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzavierka nasledujúceho čísla:
20. februára 2019

Redakčná rada:
Ing. Mária Behanovská,
doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
Ing. Karol Herian, CSc
doc. Ing. Jozef Húska, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Foto na titulnej strane obálky:
X. Fórum VIPA v Nitre

Foto na druhej strane obálky:
Zasadnutie projektového tímu „Vidiecka mládež v regióne“

*Lúčim sa s vami, moji milí,
stisk ruky nemôžem vám už dať.
Dotýklo srdce, ustali síly,
lúčim sa s každým,
kto mal ma rád.
Neplačte, že som odišla,
ten pokoj mi prajte,
ja v dobrom od vás odchádzam,
vy v dobrom spomínajte.*

Ing. Ľudmila Eva Kmeťová

zomrela 2. decembra 2018 vo veku 70 rokov

Ing. Ľudmila Eva Kmeťová z obce Košúty získala ocenenie Vidiecka žena roka – Líderka 2016 v kategórii Žena aktivistka.

Vykonávala funkciu predsedníčky ZO Jednoty dôchodcov Slovenska v Košútoch. Členovia tejto organizácie sú veľmi aktívni, pod jej vedením každý mesiac organizovali nejakú akciu či už vzdelávaciu, kultúrnu alebo športovú.

Študovala na Univerzite tretieho veku.

Bola členkou miestnej akčnej skupiny „DUDVÁH“ ako jeden zo zástupcov obce Košúty, aktívne sa zúčastňovala zasadnutí k aktuálnej problematike.

Venovala sa športovo-kultúrnemu a sociálnemu vyžitiu obyvateľov obce Košúty.

Založila športový klub HARMÓNIA, v ktorom pracovala ako cvičiteľka, venovala sa relaxačným cvičeniam a rytmickej gymnastike. Vlastnila preukaz cvičiteľa rytmickej gymnastiky a osvedčenie o absolvovaní kurzu športovej a rekondičnej masáže.

Pod jej vedením sa kolektív mladších a starších žien zúčastnil v roku 2015 ako aktívne cvičenky na XV. Svetovej gymnastráde v Helsinkách.

V júli 2018 jej obec udelila za jej bohatú aktívnu činnosť „Cenu obce“ pri príležitosti 880 výročia prvej písomnej zmienky o obci Košúty.

Ekológia a vidiek

Súčasný stav a námety na riešenie zo záverov X. Fóra VIPA

Zdravé životné prostredie najmä vidieka priamo determinuje zdravie, kvalitu a aj ekonomiku občanov, ich rodín a ďalších generácií. Od osamostatnenia Slovenska došlo k značným úpadkom chovu zvierat a poľnohospodárskej výroby. Značné škody vznikli devastáciou pôdy a lesov, nedostatočnou ochranou vody a jej zdrojov, znečisťovaním a tvorbou vysokého množstva voľných nezabezpečených skládok často aj s toxickými odpadom. Tieto skutočnosti spôsobili i stratu čistej a zdravej zelene tak typickej a pre charakteristickej pre vidiek a život na dedine.

Ako naliehavé problémy v súčasnosti boli na X. Vidieckom Fóre v Nitre uvádzané nasledovné problémy:

- znižovanie výmery ornej pôdy a lesov na iné, nečestné a znehodnocujúce účely
- nárast objemu nekultivovaných lúk a pasienkov pomoc a podporu pri zaujme o chov domácich hospodárskych zvierat (lepšie využitie voľných trávnatých porastov)

Navrhované riešenie: zastaviť likvidáciu ornej pôdy a nevyužitie pasienky i lúky preorientovať na poľnohospodárske účely, (najmä na rozvoj živočíšnej výroby, na pasenie dobytku, oviec i kôz),

- dediny strácajú svoju regionálnu architektonickú špecifickosť
- prestalo sa s pestovaním základných potravín – zelenina, ovocie,
- neustále sa znižuje stav hospodárskych zvierat a domáci chov pre vlastnú potrebu,

Navrhované riešenie: umožniť využívať potravinárske produkty vlastnej výroby (zeleniny, ovocia i mäsa s pod.) pre priamy predaj a využitie obyvateľmi obce, MŠ a ZŠ, väčšia podpora, propagácia a tvorba vlastných regionálnych potravinových špecialít, ale i úžitkových a umeleckých predmetov podpora predaj z dvora a aktivity malých aj mladých farmárov

- školská mládež nie je vedená a vychovávaná na tvorbu a výrobu vlastných potravín, vytvoriť podmienky školám, aby v rámci vyučovacej hodiny predmetu „ekológia“ získali praktické skúsenosti a zručnosť v pestovaní kultúrnych plodín (pôvodných druhov ovocných stromov a drevín), ale i vytvárať si malé chovy úžitkových i lesných zvierat v obci a jej katastri

Navrhované riešenie: propagácia zdravej výživy

- devastácia a ťažba lesov i v Národných parkoch,
- Navrhované riešenie:** monitoring výrubu

MINISTERSTVO PŮDOHOSPODÁRSTVA
A ROZVOJA VIDIEKA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Konferencia X. Fórum VIPA SK
podporená výnosom MPRV SR

- nedostatočná ochrana a údržba vodných zdrojov
- Navrhované riešenie:** podporovať a vytvárať podmienky na zachytávanie a využívanie dažďovej vody, prípadne umožniť výstavbu rybníkov.

- nedostatok pracovných príležitostí a služieb v obciach,

Navrhované riešenie:

- vytvárať také služby obyvateľom obce, aby každá bola čo najviac sebestačná (opravári, elektrikári, spracovanie dreva, kože, kaderníctvo, ...),
- podporovať rozvoj tradičných remesiel i agroturistiky,
- dbať na kultúrne vyžitie občanov, podporovať spoločenské podujatia i ľudovú či inú umeleckú tvorbu obyvateľov a príslušných škôl.

- problémy s odpadkami, ich likvidáciou a tvorba divokých skládok.

Navrhované riešenie: zabezpečiť zber odpadkov, ich separáciu a najmä ich vhodnú likvidáciu. propagovať dôležitosť nahrádzať plastové tašky a obaly potravín inými, šetriacimi prírodu a vodu,

oboznamovať sa s podobnými aktivitami v okolitých štátoch EÚ, ak je to možné, zapojiť sa do cezhraničnej spolupráce a zvýšiť tak rozvoj, rast, zamestnanosť, ozdravenie prírody a aj obyvateľov obce.

Námetov na riešenie je podstatne viac. Dôležité bude, aby tieto hlasy vidieka neostali nepovšimnuté, ale aby sa hľadali riešenia ako si zachovať zdravé životné prostredie, ako si udržať ľudí na vidieku a taktiež ako postupne obnoviť aj našu potravinovú sebestačnosť.

Zodpovední:

- Ministerstvo pôdohospodárstva
- Ministerstvo životného prostredia
- Ministerstvo školstva (už od materských škôl)
- Samospráva
- ZMOS
- Štátne lesy v pôsobnosti ministerstva
- Vidiecky parlament na Slovensku + Mimo-vládne organizácie

Poľnohospodárska politika

V súčasnosti sa všade v zahraničí menia životné priority a vytyčujú sa aktuálne strategické ciele. Všade do popredia sa dostáva poľnohospodárska výroba, nakoľko počet obyvateľstva rastie geometrickým radom a poľnohospodárskej pôdy neustále ubúda. Už nie je strategickou surovinou energia, ale v prvom rade dostatok potravín a ich sebestačnosť. To má ďalekosiahly dopad na celú spoločnosť, na životné prostredie, ekológiu a na zdravú výživu ľudí. Výroba potravín sa dáva aj vo vyspelých krajinách v spoločenskpm rebríčku na prvé miesto

Unás sme od vzniku samostatného štátu veľmi podcenili poľnohospodársku výrobu, podstatne sme znížili výmery ornej pôdy, nechali sme tisíce hektárov lúk a pasienkov zarásť burinou,

podstatne sme znížili stavy hospodárskych zvierat a stali sme sa závislí na dovoze potravín. V obchodnej sieti len tretina potravín je z domácich zdrojov a zvyšok sa dováža často v nedostatočnej kvalite.. Doposiaľ nemáme strategický plán ako obnoviť

poľnohospodársku výrobu a ako si zabezpečiť potravinovú sebestačnosť. Nevytvárajú sa podmienky na rovnaké štátne podpory zrovnateľné s krajinami EÚ i s našimi susednými štátmi. Poľnohospodárstvo je považované za podradné odvetie a nedostatočnej miere sa pomáha mladým farmárom, v školách sa mládež nevedie k práci v poľnohospodárskej prvovýrobe málo sa venuje pozornosti rozvoju vidieka. Týchto problémov je celá rada, vie sa o tom, no zatiaľ sa v praxi málo toho zmenilo.

Potreby mladých ľudí z vidieka pre tvorbu regionálnej, národnej a Európskej mládežníckej politiky

NEGATÍVA, PROBLÉMY

Mladá generácia je v značnej miere ovplyvnená masovokomunikačnými prostriedkami, ktorá ich výrazným spôsobom formuje a manipuluje. Mladí ľudia sú závislí na svojich rodičoch, počítajú s podporou svojich príbuzných.

Podnikatelia hľadajú mladých ľudí s praxou. Školy slabšie reflektujú na potreby trhu práce. Vzdelaný človek = kvalitný pracovník – táto úmerna.

Na základe rozpravy na Vidieckom fóre navrhujeme začať riešiť nasledujúce aktuálne úlohy :

- Cielenu propagáciou zmeniť spoločenské myslenie o práci v poľnohospodárstve,
- Vypracovať dlhodobý strategický plán na rozvoj poľnohospodárstva a postupný návrat k potravinovej sebestačnosti,
- Zvýšiť finančnú podporu v poľnohospodárstve a rozvoju vidieka na úroveň krajín v EÚ
- Urýchliť legislatívu ohľadom vlastníctva pôdy a lesov a zabezpečiť ich ochranu,
- Zjednodušiť predaj potravinových prebytkov priamo v obci,
- Podporiť a sponzorovať vznik odbytových družstiev na predaj regionálnych špecialít,
- Podporiť rozvoj výroby regionálnych špecialít a remesiel i kultúry na vidieku,
- Podporiť mladých ľudí na vidieku (štipendia, ubytovanie na odborných školách) aby mali záujem pracovať na vidieku.

Tých aktuálnych úloh a problémov je celá rada, no treba začať niečo pozitívne urýchlene robiť a to nielen v jednom rezorte, ale v spolupráci rezortu pôdohospodárstva, školstva, zdravotníctva i životného prostredia.

- Zvýšenie objemu finančných prostriedkov na aktívne politiky trhu práce, zamerané na ponuku práce ale aj na dopyt po práci. Z: MF SR
- Aktívne politiky práce reštrukturalizovať podľa potrieb regiónov Slovenska. Z: ÚPSVaR a VÚC
- Realizovať programy pre zamestnávanie dlhodobo nezamestnaných obyvateľov v rámci aktívnych politik trhu práce – kombinácia práce s doškoľovaním. Z: MŠVVaŠ, ÚPSVaR

Pracovné príležitosti zvyšujú kvalitu života na vidieku

Súčasný stav a návrhy na riešenie

Podnikatelia hľadajú mladých ľudí s praxou

Návrhy na riešenie: podporné programy na zvyšovaní vzdelanostnej úrovne a re-kvalifikácie (absolventská prax, praxou k zamestnaniu a pod.) Ak študent bude pracovať, mali by byť cieľové peniaze na odbornú prax pre študentov – pre školu ale aj pre podnikateľov, realizovať programy pre zamestnávanie dlhodobo nezamestnaných obyvateľov v rámci aktívnych politik trhu práce (kombinácia práce s doškoľovaním, duálne vzdelávanie – mali by byť štátnymi školami)

- Realizovanie pracovných workshopov zameraných na skvalitňovanie života v danom území. Z: Samospráva v spolupráci s neziskovými organizáciami
- Vychovávať lídrov z mladej generácie pre vidiek. Z: Samospráva, MVO
- Prepojenie školy a praxe. Odporúčame prehodnotiť počet vysokých škôl na Slovensku vzhľadom na prax. Ak študent bude pracovať, mali by byť cieľové peniaze na odbornú prax pre študentov – pre školu ale aj pre podnikateľov. Duálne vzdelávanie – mali by byť štátnymi školami. Z: MŠVVaŠ a MF SR
- Legislatívne riešenie podmienok samozamestnania. Z: MPSVaR
- Vytvárať a rozširovať možnosti zamestnania na vidieku. Z: ÚPSVaR, VÚC a samospráva
- Riešiť znečisťovanie životného prostredia (hlavne plastami), podporovať produkciu bez odpadov – vyčleniť na to dotácie. Z: MŽP

Školy slabo reflektujú na potreby trhu práce

Návrhy na riešenie: Odporúčame prehodnotiť počet vysokých škôl na Slovensku vzhľadom na prax, vznik a transformácia stredných a vysokých škôl, ktoré budú reflektovať na potreby trhu práce, aby nevychovali absolventov pre úrad práce a odliv mladých ľudí do zahraničia z dôvodu neuplatniteľnosti sa, zaviesť do celého vzdelávania, aby sa vytvárali príležitosti pre získanie zručnosti

Chýba motivácia mladých ľudí

Navrhované riešenia: Motivácia mladých ľudí zaujímaním prácou a istotami, že zostanú pracovať na Slovensku. Dobrá práca je vnímaná mladou generáciou z hľadiska aktívnej mzdy, dobrého kolektívu

Mladí ľudia nemajú vedomosti a podmienky na samozamestnanie

Navrhované riešenia: Samospráva v spolupráci s neziskovými organizáciami – realizovanie pracovných workshopov zameraných na skvalitňovanie života v danom území, legislatívne riešiť podmienky samozamestnania, vychovávať lídrov z mladej generácie pre vidiek

Nízka podpora štátu pri prvom samozamestnaní

Navrhované riešenia: štartovací balíček s odborným kurzom pri samozamestnaní mladých ľudí

Mladá generácia je v značnej miere ovplyvniteľná masovokomunikačnými prostriedkami, ktorá ich výrazným spôsobom formuje a manipuluje

Navrhované riešenia: oslovanie odborníkov, ktorí by pripravovali programy, ktoré budú zaradené do vysielania a budú zamerané na podávanie pozitívnych informácií o vidieku

Úbytok zručností, vedomostí a odbornej kvalifikácie pri dlhodobej nezamestnanosti

Navrhované riešenia: aktívna politika práce

Zodpovední za riešenia

- Ministerstvo školstva a VÚC vo všetkých krajoch pri zriaďovaní škôl a odborov, ktoré budú reflektovať potreby trhu práce
- Štátny rozpočet – zvýšenie objemu finančných prostriedkov na aktívne politiky trhu práce (zamerané na ponuku práce ale aj na dopyt po práci)
- Ministerstvo práce, soc. vecí a rodiny – Aktívne politiky práce reštrukturalizovať podľa potrieb regiónov Slovenska
- Ministerstvo pôdohospodárstva – Legislatívne zlepšiť podmienky odbytu domácich produktov na domácom trhu pre malé podniky
- Samospráva – zlepšovanie podnikateľského prostredia
- Vidiecky parlament na Slovensku

TLAČOVÁ SPRÁVA

Vidiecka žena roka – Líderka 2018

V rámci svetového Dňa vidieckych žien sa konal 17. ročník súťaže Vidiecka žena roka – Líderka 2018. Pod záštitou europoslankyne Jany Žitňanskej v spolupráci s partnermi súťaže 12. októbra 2018 v obci Košúty.

Niekedy musíme vynaložiť úsilie, ak chceme ísť cestou dobra a lásky. Ten, kto sa nenechá odradiť počiatočnými ťažkosťami, dočká sa ovocia svojho konania. Dôležitá je voľba. Prvý krok akou cestou sa vydáme.

Ocenené Líderky roka 2018, zľava: Zuzana Tarinová, Gabriela Čechovičová, Mgr. Jana Šimová

VÝSLEDKY SÚŤAŽE:

- žena – aktivistka: Janka Fecková
- žena – politička: Mgr. Jana Šimová
- žena – podnikateľka: Gabriela Čechovičová
- žena – remeselníčka: Zuzana Tarinová

Aktivistka

JANKA FECKOVÁ, 69 rokov bytom v Jaklovciach

Vedie FS Červená chustečka v Jaklovciach už 36 rokov. Venuje sa rodine a občanom v obci. Vychoval niekoľko generácií mladých folkloristov a zapojila do majoritnej spoločnosti do folklóru rómske deti a mládež. Sústavne sa venuje aktivitám v 3. sektora, spolupracuje pri rozvoji cezhraničnej spolupráce s Maďarskom, Poľskom, Českom a Rumunskom. Je aj zanietená bylinkárka, remeselníčka a autorka textov piesní FS Červená chustečka.

Politička

Mgr. JANA ŠIMOVÁ, 40 rokov, starostka obce Liptovské Revúce

Pracovala v rôznych pracovných funkciách finančného poradenstva, účtovníctva a administratívnych prác. Od roku 2009 vykonávala Hlavného kontrolóra obce Liptovské Revúce a aktívne sa zúčastňovala na jej spoločenskom a politickom živote.

V novembri r. 2014 bola zvolená za starostku obce bezkonkurenčne. Za toto krátke obdobie dokázala začať čerpať eurofondy na osvetlenie obce, vybudovanie odpadového hospodárstva s triedením na bio odpad, drobný stavebný a objemný odpad; prestavbu materskej škôlky na 10 bytových jednotiek pre udržanie mladých rodín na vidieku, posilnenie elektrickej siete s vybudovaním novej trafostanice, nové hasičské auto pre dobrovoľníkov HZ, rekonštrukciu a čistenie riečnych koryt proti povodňam

Podnikateľka

GABRIELA ČECHOVIČOVÁ, 62 rokov, bytom Cífer časť Jarná

Pani Gabriela Čechovičová je šikovná, rozhladená, múdra a pracovitá žienka, ktorá dokázala

zmeniť svoj život aj v zrelom veku a začala sa venovať úplne odlišnej činnosti – poľnohospodárstvu. Všetko sa musela učiť a učí sa a zbiera skúsenosti neustále. Výsledok jej práce a aktivity hovorí za všetko. Má premyslený podnikateľský plán a realizuje podľa neho svoju činnosť. Robí rôzne aktivity a spolupracuje s ľuďmi v obci. Sympatické na jej životnom príbehu je, že z pohodlia Bratislavy sa vrátila do svojho rodiska, doopatrovala rodičov a s pomocou otca, začala „gazdovať“. Žije sama, jej dospelý syn žije a pracuje v zahraničí, ale plánuje sa vrátiť a venovať sa s mamou maku (lebo to je kľúčová plodina, ktorú pestujú, spracovávajú a predávajú)

Remeselníčka

ZUZANA TARINOVÁ, 49 rokov, bytom Topolčanoch

Pečie a zdobí medovníky, požíva čisto prírodné produkty, med priamo od včelára, vlastný slivkový lekvár, orechy z vlastnej záhrady. Vyučuje zdobenie medovníkov na rôznych podujatiach, dňoch ľudovej tvorby, na festivaloch, školách, aj špeciálnych škôlkach s postihnutými deťmi. Bol jej udelený diplom Slovenského zväzu včelárov a iné ocenenia. Svoje remeslo predváža v ľudovom kroji, všetok svoj voľný čas venuje tomuto remeslu, v rámci svojej komunity na zachovanie tradičnej výroby, zdobenia medovníkov a učí budúce generácie.

Vítazky boli odmenené vecnými cenami, víkendovými pobytmi a pani Jana Žitňanská ich pozvala do Štrasburgu.

Uvidíte, však ešte zažijeme srandu!

Náš zážitok z cesty za Líderkou z Jakloviec do Nitry.

Vidiecky parlament na Slovensku a partneri súťaže udeľuje každoročne titul Vidiecka žena Líderka Roka v kategórii žena aktivistka tohto roku získala Janka Fecková z Jakloviec a prečítajte si jej cestovný príbeh...

Keď sme nastúpili v Margecanoch do rýchlika ja, Betka a Marta, Marika s Ivanom nás už čakali vo vlaku a navigovali do kupé. Pán sprievodca sa potešil keď okolo neho premaširovali krabice so zákuskami a koláčami keby bol vedel, že je tam aj varnica s gulášom to by bol mal ešte väčšiu radosť. Pýtal sa, to idete na svadbu? Chútky mu prichádzali, ale keď sme sa usadili všetci v kupé v tom rozrušení sme voľajako na neho zabudli a tak do rána zabudol aj on na nás a keď sme sa prebudili už bol Leopoldov za nami ...tam sme mali vystúpiť a presadať do Nitry. Došlo na Betkine slová „...uvidíte, však ešte zažijeme srandu“.

Sám pán sprievodca zaspal a potom povedal, že prispal, ale keď sme schádzali v Trnave dolu z rýchlika tak povedal, že máme vlak zadarmo tak preto sa vozíme hore – dole... podotkol uštiťpačne. Ako sa zohol a podával nám tašky, vypadol mu mobil z horného vrecka a on bol taký malý a tučný, že sa nemohol dostať dolu ku kolajám a musel prísť druhý kolega taký chudší, ktorý vošiel dolu a mobil mu našiel a vybral. My sme mu povedali, že je to preto, že nás nezobudil, že sa mu to vrátilo. Zasmial sa vošiel do vlaku. A Janka zahľásila „...no karma není zdarma...“ smiali sme sa všetci.

Napriek patáliám pánovi sprievodcovi veľmi pekne ďakujeme, hoci z Trnavy sme zase museli dvakrát presadať, do Nitry sme prišli načas.

Keď sme to už v Agroinštitúte v Nitre rozprávali našej predsedníčke Majke Behanovskej čo sme zažili tak sme takmer pukali od smiechu.

Fórum VIPA v roku 2018 a súvisiace prednášky a stretnutie so vzácnymi ľuďmi, odborníkmi, politikmi aj vzácnymi ženami Líderkami z roku 2017, ktoré obdarovali Janku krásnymi darčekom, za kto-

ré im veľmi pekne ďakuje a teší sa keď sa s nimi čoskoro stretne.

Cesta späť na druhý deň bola tiež katastrofálna... podobne ako cestovanie železničnou dopravou na Slovensku pred sviatkom Všetechsvätých.

Čakali sme v Leopoldove na príchod rýchlika a tá časová tieseň pre nástup do vlaku vám môže spôsobiť, že nenastúpíte do správneho vagóna, prišiel rýchlik a my sme si nastúpili do vagónu, v ktorom sme zistili, že číslo nášho vagónu bolo totožné s číslom miestenky a keď sme zbadali naše miesta boli obsadené a oznámili nám sediaci, že sme v inom vagóne ...katastrofa. Dlhú sme stáli na chodbe a pripravovali sa na prestup v najbližšej stanici do správneho vagónu. Keď prišla konečne tá chvíľa, ovešaní ako vianočný stromček sme urobili rýchly a bezpečný presun podľa povelov... ideš, ideš, nezastavuješ len ideš, ideš... nástup a pokračuj vo vozni...

Nakoniec sa nám podarilo dostať až ku nášmu kupé a tam samozrejme sedeli ľudia, my holubičie povahy sme sa opatrne pýtali máte prosím miestenky, alebo nie, lebo tu máme my miesta. Nechcelo sa im vstávať, ale čo im ostávalo, tak vstali a pobrali sa na chodbu.

Keď sme sa konečne usadili na miestach a pozreli sme jedna na druhú, tak sme sa pustili do smiechu prišlo nám na myseľ ako sme sa vozili, lebo pán sprievodca hovoril, že však vy máte vlak zadarmo tak sa môžete vozit hore dole... hoci sme všade pricestovali načas musíme konštatovať, že ešte nejaké mesiace nám zostávajú do limitu urobiť si vodičák....

Keď sme prišli domov na druhý deň sme mali skúšku v klube a pozreli sme sa na seba... ta znace, že zaš sme spuščili smiech. Kolegovia sa čudovali,

tak sme im rozpovedali náš príbeh a začali sa všetci smiať bavili sa s nami .Boli sme radi ,že naša cesta za Líderkou roka 2018 bola veľmi veselá, že máme peknú spomienku a za to všetko ďakujeme našej Majke Behanovskej predsedníčke Vidieckeho Parlamentu na Slovensku.

Líderky vo veršíkoch

Janka Fecková z Jakloviec – aktivistka, už 36 rokov víje svojej slávy veniec z liečivých bylín a bylínok a Červená chustečka folklórom ju zdobí, je to žena zapálená – do dnešnej doby. Spolupráca pre ňu nie je cudzí pojem, všade, kde príde zanechá dobrý dojem... Výchova mladých folkloristov je jej parketa texty jej piesní folklórnych si razia cestu do sveta

Janka Šimová Liptovské Revúce – politička, ukázala veľké a odvážne srdce – prevzala zodpovednosť ako starostka za Liptovské Revúce. Odvážne čerpá v prospech občanov Eurofondy naplno sa prejavil jej duch obchodný . Vie jednať a konať v prospech Liptova jej práca je nekonečná – a stále nie hotová ... Na problém treba hľadiť očami političky – nebojí sa hĺbky ľadovca – hľadí na politické špičky

Zuzana Tarinová z Topolčian – remeselníčka, prekvapí vás srdcom z medovníčka – pečie a zdobí medovníčky... Život je už raz taký – niekto sa venuje koníčkom iní sa venujú medovníčkam... Väčšina z nás sa vďaka nim stala milencom či milovníkom, keď sme sa darčekom z hodov zavďačili milej medovníkom... medovníkové srdce z jarmoku či z hodov veľký význam vždy v živote zohráva nie náhodou. Len nech len naša remeselníčka učí mladú generáciu piecť a zdobiť medovníčky – pre svoju prácu potrebuje med – tak zamestná aj včelárov a usilovné včeličky....

Pre vysvetlenie: Pani Janka Fecková sa nemohla zúčastniť vyhlásenia výsledkov súťaže Vidiecka žena roka – Líderka 2018 v Košútoch. Líderky boli pozvané na X. Fórum Vidieckeho parlamentu do Nitry, kde pricestovala Janka aj s kolegyniami a Ivanom Burčíkom.

Gabriela Čechovičová z Cífera – Jarnej – podnikateľka, prišla v kroji s makom na rukáve, svojím vstupom do miestnosti ma prekvapila práve Úžasný dojem zo stretnutia v prípade takom – dalo sa vytušiť, že podniká s makom Mak odjakživa ľudí spájal – symbolom sú makovice mak silnejšie je puto, ako pohárik slivovice. Makové buchty pre našich synov, ktorí za prácou chodia do sveta – pestovanie maku je tiež osveta: nedostatok maku v cudzine pritiahne domov našich synov z cudziny a džavotom vnúčať, ktorých bude ako maku ožijú naše dediny...

BÁSNIK JOZEF ČARLÍK

ING. JANKA MIKUŠÁKOVÁ

Projekt „Vidiecka mládež v regióne“

OZ Vidiecky parlament na Slovensku od mája 2018 realizuje projekt, ktorým chce motivovať mladých ľudí, aby sa angažovali, spolupracovali a zaujímali o dianie v obci a svojim postojom zlepšovali život na vidieku.

Projekt „Vidiecka mládež v regióne“, realizovaný s finančnou podporou v rámci OP Efektívna verejná správa obsahuje viacej aktivít. V priebehu roka 2018 sa zrealizovali diskusie, informačné aktivity, workshopy a seminár.

TÉMY, O KTORÝCH SME DISKUTOVALI NA STRETNUTIACH BOLI:

- Angažovanosť mladých v regionálnych politikách
- Dostupnosť a kvalita služieb na vidieku
- Spolupráca verejnej správy s mladými ľuďmi

Na jeseň sme uskutočnili niekoľko zaujímavých podujatí. V Turci sme sa stretli s mladými ľuďmi

Diskusia v Martine

Zasadnutie projektového tímu

na 2 stredných školách. So študentmi 2.ročníka Gymnázia V. Paulinyho – Tótha v Martine sme sa stretli dňa 24. 09. 2018. Medzi študentmi bolo menej tých, ktorí žijú na vidieku. No napriek tomu mali záujem diskutovať. Na tomto stretnutí sme študentom vysvetlili čo je podstatou regionálnej a komunálnej politiky. Na stretnutí sme zisťovali aj aká je informovanosť o obci cez webovú stránku. Študenti sa o informácie nezaujímajú, ale sme ich usmernili že tam môžu získať informácie rôzneho

Diskusia v Turčianskych Tepliciach

charakteru, ale hlavne budú vedieť aké má obec plány a čo robí pre mladých ľudí, aké zmeny pre to, aby boli mladí ľudia motivovaní zostať žiť na vidieku.

V rovnaký deň popoludní sa členovia projektového tímu stretli na diskusii so študentkami 3.ročníka Strednej odbornej školy pedagogickej v meste Turčianske Teplice v rámci workshopu venovanému rovnakým témam. Na stretnutí sme predstavili projekt Vidiecka mládež v regióne jeho cieľoch, úlohách a poslaní.

Diskutovali sme s mladými, ako sa zapájajú do života v obci, aké sú možnosti pre zapájanie sa do života v obci, akým spôsobom sa môžu podieľať na rozhodovaní v obci – napr. iniciovať vytvorenie rady mládeže v obci, ktorá by mohla spolupracovať s odbornou komisiou zriadenou pri obecnom zastupiteľstve, viesť s ňou otvorený dialóg o problémoch mladých ľudí žijúcich v obci, predkladať a konzultovať s ňou svoje návrhy na riešenie viacerých otázok, týkajúcich sa života obce, zúčastňovať sa zasadnutí obecného zastupiteľstva a spolupodieľať sa na aktivitách organizovaných obcou. Ďalšou z možností je tiež, po dovŕšení 18 rokov, kandidovať na poslanca obecného zastupiteľstva. Na záver p. Baďinová zdôraznila dôležitosť zapájania sa mladých ľudí do rozhodovacích procesov v obciach a mestách, nakoľko práve mladí ľudia sú dobrým predpokladom a zárukou budúcnosti svojich obcí.

V septembri sa uskutočnili 2 workshopy v obci Helpe na Horehroní. Zloženie mladých ľudí bolo na úrovni 9. ročníka základnej školy a práve s týmito mladými ľuďmi treba začať pracovať a vytvárať

základy pre spoluprácu s verejnou správou. Mladí ľudia prejavili záujem, diskutovali, spoločne riešili úlohy – zapojili sa do interaktívnej hry „Postav si svoju obec“, a spoločne sa učili projektovať projekty na získanie grantov pre ich nápad, ktoré budú prospešné pre obec a ich komunitu.

Aktivita v Helpe

V októbri sa konala v obci Košúty okr. Galanta oslava Svetového dňa vidieckych žien a v rámci tohto podujatia sme informovali prítomných o cieľoch a význame projektu „Vidiecka mládež v regióne“.

S mladými ľuďmi v obci Košúty sa uskutočnila diskusia na spomínané témy. Na diskusii sa zúčastnili ako mladí ľudia, tak aj zástupcovia miestnych samospráv, MAS a občianskych združení.

Aktivita v Košútoch

Diskutovali sme s prítomnými o účasti mladých na miestnej samospráve, akú majú skúsenosť s miestnou samosprávou a prepojenie na skúsenosti so staršou generáciou. Mladí ľudia neprejavili veľký záujem diskutovať, skôr diskutovali a motivovali mladých starší – príklad odovzdávania skúseností mladým. Starosta obce Dolné Saliby pán Ľudovít Kovács, prezentoval výsledky spolupráce obcí, združení a obyvateľov združených v MAS DUDVÁH, čo bolo pre účastníkov výborná prezentácia príkladu dobrej praxe – ako zapájať mladých do aktivít

26.10.2018 sa v Nitre uskutočnil seminár a to bola výborná príležitosť na to, aby sme sa mladým ľuďom predstavili a s nimi diskutovali o problémoch mladých na vidieku (v rámci tém stanovených projektom). Diskusie sa zúčastnili študenti – stredoškólači a vysokoškólači, diskusia s nimi bola zaujímavá a inšpiratívna pre členov projektového tímu. Nazeranie a postoj mladých k problematike života na vidieku sú pre expertov projektu cennými

Seminár v Nitre

údajmi pre spracovanie problematiky a návrhy pre štátne politiky. Súčasťou každého stretnutia s mladými ľuďmi je i spracovanie dotazníka pre účely spracovania problematiky mladých na vidieku.

7.11.2018 sa členky projektového tímu stretli so študentmi 4. Ročníka Strednej odbornej školy poľnohospodárskej v obci Pruské. Cieľom stretnutia bolo so študentmi viac diskutovať o problémoch vidieka, postavenia mladých ľudí na vidieku, nakoľko sa škola nachádza vo vidieckom prostredí a vychováva odborníkov pre potreby vidieka.

Pedagogička školy, ktorá už vyše 20 rokov učí na tejto škole, vyjadrila sklamanie nad tým, že mla-

Seminár v Pruskom

dí nevedia, ale ani nemajú záujem angažovať sa v komunite, kde žijú. Diskusia dopadla s rovnakým výsledkom. Mladí neprejavili záujem, ani nevedia, čo bude s ich budúcnosťou.

Ing. Janka Mikušáková mladým ľuďom vysvetľovala, že pokiaľ oni nepovedia čo chcú zmeniť v ich obci/meste kompetentným osobám, tak tie nemajú odkiaľ vedieť aké sú ich potreby. Nabádala ich k tomu, aby ak majú nápad, alebo sa im niečo v ich obci nepáči, obrátili sa na poslancov, členov komisií, prípadne rovno na starostu. Ak chceme zmenu k lepšiemu, musíme sa zapojiť a byť iniciatívni všetci. S pedagogičkou sme sa po ukončení práce so študentmi zhodli na potrebe pracovať so študentmi v oblasti väčšieho zapájania a komunikácie mladých s miestnymi samosprávami. Vyjadrila ochotu spolupracovať s nami aj v budúcnosti. Podujatie pokladala za zmysluplné a podľa jej skúsenosti s mladými ľuďmi, treba ich motivovať a robiť medzi nimi osvetu v tejto oblasti.

Až Vás náš projekt zaujal, viacej a podrobnejšie o našich aktivitách si môžete prečítať na www.vipa.sk

LEADER – žeby premárnená šanca?

Na účinné vyrovnanie regionálnych rozdielov v členských krajinách EÚ bol pripravený prístup LEADER. V priebehu jeho implementácie sa potvrdilo, že jeho základný princíp – vyvíjanie iniciatív zdola má rozhodujúci vplyv na kvalitu aj rozsah zapájania sa regionálnych aktérov do vzájomnej spolupráce v konkrétnom regióne. Jeho rozšírenie o možnosť kombinácie pomoci z viacerých zdrojov umožnilo miestnym komunitám prevziať hlavnú iniciatívu ekonomického, sociálneho a kultúrneho rozvoja do vlastných rúk (CLLD – Community Led Local Development – obcou riadený miestny rozvoj).

My sme pripravovali stratégiu CLLD verejno-súkromného partnerstva MAS OPAL. Bola vypracovaná pre územie začínajúce v košickej mestskej časti Ťahanovce až po Opálové bane v Červenci ležiacej už v Prešovskom samosprávnom kraji.

Z hľadiska posilnenia regionálneho rozvoja je podľa zahraničných skúseností veľmi potrebná podpora tohto prístupu. Spolupráca mimovládnych organizácií, podnikateľských subjektov s miestny-

mi samosprávnymi orgánmi je hnacím motorom ekonomického rozvoja územia. Riadiacim orgánom tohto prístupu pre Slovensko je Poľnohospodárska platobná Agentúra. Táto inštitúcia v duchu socialistických tradícií “riadi” implementáciu vydávaním doplnkov k príručke “Systém riadenia CLLD LEADER. Tento prístup je v priamom rozpore s princípom posilňovania iniciatívy zdola. Navyiac požiadavky okresných úradov, aby im miestne akčné skupiny poskytli svoje stratégie sú využitím cudzieho know how pre posilnenie autority štátnych orgánov pri vytváraní “akčných plánov”, pretože

tu chýba minimálny náznak spätnej väzby, ktorá by sa odrazila v pomoci štátnej správy Miestnym Akčným Skupinám v regiónoch.

Implementácia prístupu LEADER v Českej republike pred desiatimi rokmi prebiehala tak, že pracovník krajskej samosprávy každej jednej miestnej akčnej skupine pomáhal pri spracovaní dokumentov až do úspešného konca. Preto aj my vkladáme väčšiu nádej do vzájomnej spolupráce s regionálnou samosprávou, v ktorej nás utvrdzuje viacročná úspešná spolupráca s obcami. Z tohto pohľadu pôsobí nádejne aj možnosť tesnejšej spolupráce Košického a Prešovského samosprávneho kraja. Spoliehame sa na možnosť priameho kontaktu, lebo Poľnohospodárska platobná agentúra sa voči námietkam ohradzuje tvrdením, že to tak “Brusel vyžaduje”.

Tento zavádzajúci argument sme mohli viackrát konfrontovať so skutočnosťou, keď sme písali projekty priamo do Bruselu kde boli podmienky omnoho transparentnejšie a vyúčtovanie jedno-

duchšie. Administratívny systém na Slovensku je v porovnaní s „bruselským” zložitejší.

Zjednodušenie administratívy by uvítali aj jednotliví roľníci – poberatelia priamych platieb. Na vlastné uši som počul ako viacerí poľnohospodári hovorili: “Ja na takéto papierovačky nie som. Radšej si 3-5 rokov odtrhnem od úst a potom si to urobím za vlastné”. Nuž aj preto čerpáme európske fondy najpomalšie, v porovnaní s okolitými krajinami. V častých debatách s poľskými, českými aj maďarskými partnermi prichádzame na to, že to oneskorenie nemôže spôsobovať len korupcia, ale musí tu byť aj nejaká systémová chyba. Budeme na jej odhalení spolu so zahraničnými partnermi ešte pracovať, “aby sme nezostali v hanbe”, pretože zlé skúsenosti, opakované chyby a tmárstvo nesmú byť demotiváciou pre oprávnených žiadateľov...

Foto: Mária Burčíková programová manažérka

Keď šéf Smeru démonizuje peniaze prichádzajúce z cudziny, škandalizuje vlastnú vládu

Predseda Smeru-SD Robert Fico dlhodobo pracuje na snahe zdiskreditovať organizátorov protestov Za slušné Slovensko poukazovaním na údajné zahraničné zdroje ich financovania. Nazýva ich „Sorosove deti“, pretože sú podľa neho z organizácií, ktoré platí americký miliardár George Soros.

Opakovane hovorí o snahách zorganizovať na Slovensku štátny prevrat a bez jasných konkrétností vypúšťa tajomné vety ako „my dobre vieme, kto sa s kým schádzal a akú úlohu v tej dobe zohrával“. Organizátori protestov to odmietajú, ale R. Fico naďalej hovorí o zahraničných peniazoch a súvisiacom vplyve cudzích síl na domáce pomery. A má pravdu. Ale inak, ako je ochotný priznať.

SOROSOVE PENIAZE

Predseda Smeru žije v rozpoltenom svete. Na jednej strane vníma organizácie financované z nadácie G. Sorosa Open Society Fund (OSF) ako negatívny prvok, ktorý podporuje štátny prevrat, a na druhej strane s nimi jeho vlády i tá súčasná dlhodobo spolupracujú. Potvrdzuje to príklad mimovládky Via Iuris. Jej hovorca Juraj Rizman vo svojom blogu vymenúva, že sú pravidelne prizývaní do expertných pracovných skupín na ministerstvách, úspešne pripomienkujú navrhovanú legislatívu a ich projekty podporujú samotné ministerstvá.

Via Iuris využíva zdroje pochádzajúce z OSF vo výške približne 59-tisíc eur ročne, čo minulý rok predstavovalo 23 percent príjmov organizácie.

Z týchto peňazí sa uhrádzala právna pomoc desiatkam komunít po celom Slovensku. Domáce financovanie tvorilo v minulom roku polovicu všetkých zdrojov mimovládky. „*Považujem za dôležité objasniť, že Via Iuris si vyberá donorov podľa toho, akým témam sa chce venovať. Nie naopak,*“ vraví riaditeľ organizácie Milan Šagát. Odmieta tým konšpirácie, že by mali byť predĺženou rukou cudzích síl na Slovensku.

Práve s Via Iuris spolupracoval v minulosti asi dva mesiace jeden z organizátorov protestov Za slušné Slovensko Juraj Šeliga, čo podnietilo konšpiračné súvislosti o Sorosových peniazoch v pozadí protestov. Živí ich aj pozadie Karolíny Farskej, druhej výraznej tváre značky Za slušné Slovensko, ktorá bola členkou Slovenskej debatnej asociácie. Ján Orlovský zo slovenskej Nadácie otvorenej spoločnosti približuje, že asociáciu založila v roku 1999 OSF a od roku 2006 pracuje úplne samostatne. „*Je to čisto účelové prepojenie so snahou presvedčiť verejnosť o tom, že tu funguje nejaká temná sila, ktorá rozhoduje o nás bez nás. Akoby každého, kto sa niekedy ocitol v New Yorku, obvinili, že tam spriadal tajné plány so Sorosom,*“ hovorí J. Orlovský.

Peniaze zo Sorosovej OSF čerpá aj Liga za ľudské práva, ktorá pomáha cudzincom a utečencom na Slovensku. Tieto zdroje tvoria približne štvrtinu jej

rozpočtu. „*Momentálne čerpáme dvojročný grant vo výške 100-tisíc dolárov od európskej Open Society Foundation. Peniaze sú určené na zabezpečenie každodenného chodu našej organizácie,*“ uvádza predsedníčka ligy Zuzana Številová.

Väčšinu príjmov má mimovládku od slovenských rezortov vnútra a spravodlivosti. Z. Številová s úsmevom hovorí, že na podpore z OSF nevidí nič zlé a hrdo sa k nej hlási: „*Konšpirácie o zákerných úmysloch G. Sorosa nie sú ničím novým. Ich zdrojom je hlavne antisemitizmus a šírenie nenávisti. Toto robili už fašisti, neskôr komunisti a je smutné, že sme toho svedkom aj dnes.*“ Šéfka Ligy za ľudské práva zdôrazňuje, že ide o peniaze, ktoré získavajú aj využívajú úplne transparentne, čo si každý môže prečítať na ich webe a vo výročných správach.

V područí zahraničných síl R. Fico má pravdu. Zahraničné peniaze prúdiate na Slovensko, prirodzene, ovplyvňujú aj spoločenské a politické dianie. Ibaže sa to deje oveľa výraznejšie na úrovni štátu ako v réžii tretieho sektora. „*Objemovo získava vláda zo zahraničia neporovnateľne vyššie sumy ako tretí sektor,*“ uvádza Radovan Ďurana z inštitútu INESS. V globalizovanej spoločnosti ide o prirodzený proces, ktorý pomáha hospodárskemu i spoločenskému rozvoju krajiny. Podstatný rozdiel je však vo výtlaku, kde sa neziskovky nemôžu so štátom porovnávať. Mimovládky za peniaze od Sorosovej nadácie môžu robiť aktivity na podporu práv a postavenia LGBT ľudí, utečencov či Rómov. A slovenská spoločnosť aj tak rezistentne zostáva jednou z najmenej tolerantných voči týmto skupinám v rámci EÚ.

Organizácia štátneho prevratu prostredníctvom protestov má asi takú relevantnosť ako dlažbové kocky schované v kríkoch na bratislavskom Námestí slobody ako záložný arzenál pri útoku na úrad vlády. Predstavitelia tretieho sektora už v marci vyhlásili, že podiel zahraničných zdrojov na ich financovaní je zhruba šesť percent, aj keď pri niektorých mimovládkach to býva aj viac.

Štát však cez zahraničné zdroje v podobe eurofondov financuje vyše polovice všetkých verejných investícií, čo v konečnom dôsledku výrazne ovplyvňuje mnohé aspekty slovenskej politiky.

„*Po započítaní spolufinancovania, prevažne zo štátneho rozpočtu, tvoria europrojekty viac ako 70 percent verejných investícií,*“ hovorí Peter Goliaš riaditeľ inštitútu INEKO. V realite to podľa neho znamená, že „*prakticky všetky veľké projekty na výstavbu diaľnic, železníc, informatizáciu verejnej správy či investície na ochranu životného prostredia sú hradené z eurofondov.*“

R. Ďurana z inštitútu INESS dopĺňa, že „*európske peniaze výrazne ovplyvňujú štruktúru výdavkov verejných rozpočtov. Do akých oblastí môže vládna tieto peniaze umiestniť, určujú priority EÚ, pri ktorých má Slovensko len malé slovo. Týmto spôsobom je ovplyvňovaný aj rozpočet vlády.*“ Dodáva, že netreba zabúdať ani na členstvo v NATO, ktoré je dôvodom rastu výdavkov v obrane.

AJ BRUSEL JE ZAHRANIČIE

Dosah na štruktúru štátneho rozpočtu je však len menšou časťou celkovej skladačky vplyvu zahraničných peňazí na vládnu politiku. Eurofondy môže Slovensko čerpať len vďaka členstvu v EÚ, ktoré priamo definuje alebo výrazne ovplyvňuje slovenskú politiku v oblasti hospodárstva, obchodu, daní, poľnohospodárstva, cieľ či meny. Slovensko sa síce ako člen EÚ na vytváraní spoločných pravidiel spolupodieľa, ale podstatnú časť len pasívne prebralo v okamihu vstupu v roku 2004.

Súvisiace európske normy zásadným spôsobom definujú aj prácu slovenských zákonodarcov. Až polovicu všetkej legislatívy prijímajnej v NR SR predstavujú akty vyžiadané potrebou transponovania európskej legislatívy. Vyplýva to z výskumu, ktorý autorka tohto článku robila v roku 2010 a pracovala s údajmi z Inštitútu pre aproximáciu práva pri Úrade vlády SR a od legislatívcom v NR SR. P. Goliaš z INEKO je presvedčený, že „*zahraničná rezidencia donorov rozhodne nie je dôvodom na škandalizáciu.*“ Podstatné je sledovať výsledky práce ich prijímateľov, vplyv na kvalitu života občanov a transparentnosť ich získavania.

Štát financuje cez zahraničné fondy vyše polovice verejných investícií 70 mil. eur. Toľko peňazí poskytuje George Soros prostredníctvom OSF ročne Európe, čo je menej ako rozpočet Prešova.

Soros dáva Európe menej, ako je rozpočet Prešova Slovenská mimovládna organizácia Nadácia otvorenej spoločnosti je od svojej pôvodnej matky OSF v New Yorku odstrihnutá od roku 2013. Jej šéf Ján Orlovský pre TREND uvádza, že fungujú ako samostatná spoločnosť, ktorá sa môže u OSF uchádzať o grant za rovnakých podmienok ako ktokoľvek iný.

„Momentálne však z tohto zdroja nečerpáme nič,“ hovorí J. Orlovský. Keď vysvetľuje štruktúru „Sorosových peňazí“

vo svete, je jasné, že tieto čísla za posledný rok vysvetľoval už nespočetnekrát. „OSF má pobočky po celom svete a ročný rozpočet necelú miliardu dolárov, čo sa dá prirovnať k obratu Západoslovenskej energetiky. Pre Európu je z toho vyčlenených necelých 70 miliónov eur, čo je menší balík peňazí, ako je rozpočet Prešova.“ Priznáva však, že George

„Väčšinu peňazí máme od štátu, zdroje od OSF tvoria zhruba štvrtinu nášho rozpočtu.“

Zuzana Štefulová,
predsedníčka
Ligy pre ľudské práva

Soros funguje ako donor aj ako súkromná osoba mimo štruktúr nadácie. V Európe sa jeho snaženie sústreďuje najmä smerom k otváraniu občianskej

spoločnosti a snaží sa ulahčovať život migrantom. „Veľký omyl všetkých konšpirátorov je presvedčenie, že sa snaží do Európy naväzať cudzincov. To je hlúposť, pretože o tom, kto sa dostane cez hranice, rozhoduje v konečnom dôsledku len ministerstvo vnútra danej krajiny. OSF nefinancuje žiadne projekty humanitárnej pomoci,

teda žiadne lode, žiadnu záchranu, stany, nič také,“ hovorí šéf Nadácie otvorenej spoločnosti. Dokonca si myslí, že americký miliardár by mal byť ideálnym spojencom Roberta Fica: „Soros je veľmi protimonopolne orientovaný človek a jeden z najväčších zástancov regulácie sociálnych sietí. Človek by si povedal, že je to čistý socialista.“

Zasadnutie Rady vlády SR pre mimovládne neziskové organizácie

4. decembra 2018 sa konalo 17. zasadnutie Rady vlády Slovenskej republiky pre mimovládne neziskové organizácie, ktoré otvorila a viedla Ministerka vnútra SR Denisa Saková.

Perokúvali sa témy ako Zákon o registri MNO – pokračovanie. Stratégia rozvoja SR do roku 2030, ÚPPVII Európske štrukturálne a investičné fondy – stav vyhodnotenia 2. kola výziev pre MNO z OP EVS a informácia CKO o príprava budúceho obdobia. Návrh fungovania Rady vlády SR pre MNO na budúce obdobie. Iniciatíva pre otvorené vládnutie

– Týždeň otvoreného vládnutia 2018 – odporúčania a proces hodnotenia akčného plánu 2017-2019 a príprava nového plánu. Národné projekty ÚSV ROS – Účast na projekte Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obeť a výsledky reprezentatívneho prieskumu o participácii občanov SR na tvorbe verejných politík. Za VIPA SK sa zúčastnila Mária Behanovská.

náš vidiek

4/2018

štvrtročník
ročník XV.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

**Na návšteve
vo Vrábľoch**

strana 4

**Exkurzia po
trase Magna Via**

strana 12

Obsah

- 4 Na návšteve vo Vrábľoch
- 7 Kúpeľné mestá na ceste Magna Via – Dudince
- 8 V Žabokrekochoch robíme pod vlajkou Magna Via
- 10 Via Magna a sídelná krajina hornej Nitry v nepokojnom 17. storočí
- 12 Exkurzia Magna Via
- 14 Prírodné zaujímavosti na ceste Magna Via
- 20 Dal pán Boh tejto zemi
- 20 Milá Nitra

náš vidiek

Ročník: XV.

Číslo: 4/2018

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
Občianske združenie
Vidiecky parlament na Slovensku
Kapitulská 13
974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk
mbehanovska@stonline.sk
www.vipa.sk

Vychádza štvrtročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzavierka nasledujúceho čísla:
20. februára 2019

Redakčná rada:
Ing. Mária Behanovská,
doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
Ing. Karol Herian, CSc
doc. Ing. Jozef Húška, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Foto na titulnej strane obálky:
Študentky z SPU v Nitre na bývalej konskej preprahacej stanici pečiatkujú certifikáty o absolvovaní exkurzie na trase Magna Via (Foto: Miroslav Habán).

Foto vľavo: Pamätník obetiam 2. svetovej vojny vo Vrábľoch (Jozef Garlík)

Blížia sa významné výročia

V roku 2019 uplynie 20 rokov od založenia Združenia Magna Via, a v roku 2026 zasa 500 rokov od vzniku cisársko – kráľovskej poštovej cesty Via Magna. Ona bola inšpiráciou pre vznik novodobej kultúrnej turistickej cesty Magna Via. Jedinečnosť poštovej cesty je v tom, že na tú dobu (rok 1526) bola pokrokom v otázke prenosu informácií. Po peších posloch, vatrách, poštových holuboch, novinách, morzeovkách, telefónoch, rádiách, televízií, až po súčasný vrchol pokroku – internet, je v tomto vývoji a hierarchii poštovníctva doteraz takmer neprekonaná. Pošta si nachádzala cestu tam, kde sa niečo dialo. Budoval sa priemysel, školy, kultúrne a športové podujatia, a ostatné ľudské aktivity. Dnes v tomto koridore je obnažené prírodné, historické a kultúrne dedičstvo, aby ho naši i zahraniční turisti obdivovali. Sústredenost na toto dedičstvo na ceste Magna Via, jeho pestrosť ponúk predurčuje, aby táto cesta, zvaná tiež „Matka ciest“, bola jedinečnou učebňou nielen pre mládež, ale i pre ľudí zo „striebornej skrinky“. Už teraz sa ozývajú záujemcovia o tento projekt Magna Via z Číny, i z USA. Združenie Magna Via vidí najaktuálnejšie tieto najbližšie úlohy:

- Aby sa príležitosti chytila niektorá naša incomingová cestovná kancelária a začala organizovať zájazdy.
- Zintenzívniť spoluprácu s Rakúskom, Ukrajinou, Maďarskom a Rumunskom na tomto projekte.
- Preniesť starostlivosť o tento projekt aj na plecia obecných, okresných a regionálnych kompetentných inštitúcií.
- V roku 20-výročia vzniku Združenia Magna Via zorganizovať celoslovenskú konferenciu so zodpovednými zástupcami i ostatných turistických ciest, ako i zástupcov susedných zainteresovaných štátov a našich partnerov.

Druhé významné výročie budeme organizovať v r.2026, kedy bola projektovaná cisársko-kráľovská poštová cesta – Via Magna. Bude to teda 500. výročie hodné toho, aby sme to patrične využili v našom projekte, ktorý sleduje nielen národný, ale i európsky rozmer v cestovnom ruchu.

Hoci dnes hodnotíme našu činnosť za uplynulý rok, je čas i pre pár slov, vysloviť sa k činnosti za rok 2018. Za najvýznamnejší pokrok považujeme skutočnosť, že sme našli a aj začali realizovať, okrem webovej stránky, i propagáciu prostredníctvom časopisu „Náš Vidiek“, v spolupráci s VIPA. Vyšli nám už prvé čísla, posledné vyjde v decembri tohto roku. Ďalej sme zintenzívnili spoluprácu s VIPA aj formou účasti na ich podujatiach, ako napr. stretnutie s poslancami na Dňoch vidieka na Bratislavskom hrade a pod.

Našu prácu si všimli i inštitúcie venujúce sa kultúrnemu dedičstvu (ICOMOS, DEKD). Začali nás pozývať na ich akcie. Aj na tomto Valnom zhromaždení je dôkaz spolupráce – ich účasť na našom podujatí.

Nechcem v predstihu hodnotiť rok 2018, to urobíme na ďalšom Valnom zhromaždení. Ale uvediem, že 22.6.2018 sa nám podarilo zorganizovať stretnutie v Liptovskom Mikuláši s našimi partnermi, mestami a obcami.

Dovoľte na záver hodnotenia našej činnosti za rok 2017 i 2018 konštatovať, že združenie Magna Via je inštitúcia životaschopná a má perspektívu. Pritom sme si vedomí našich rezerv, veď žiadna práca nie je stopercentná. Je založená na dobrovoľnej práci vyžadujúcej čas a bez odmien. Všetkým členom a funkcionárom ďakujem za vykonanú prácu. V najbližšom období sa sústredíme na omladenie členskej základne a následne i na výber nových funkcionárov.

P.S.

Miesto úvodu – Výňatok zo Správy na VZ Združenia Magna Via v Nitre, 21.9.2018

*Doc. Ing. Jozef Húška, CSc.,
predseda združenia Magna Via*

Na návšteve vo Vrábľoch

Veľká Poštová cesta VIA MAGNA, ktorá čoskoro oslávi svoju 500-ročnicu, (cisársky výnos o jej vytvorení nesie pečať z roku 1526) má na pamiatku svojho prechodu mestom Vrábľa na Hlavnej ulici pri soche Jána Nepomuckého umiestnenú dlaždicu Občianskeho združenia Magna Via (turistická cesta).

Trochu sme sa prešli po Vrábľoch a pozreli si blízke zaujímavosti, kostol Panny Márie, poštu, oproti stojaci dom s pamätnou doskou operného speváka a hudobného pedagóga Imricha Godina, Archív vín a neďalekú Viechu.

Socha Jána Nepomuckého, za ktoru je umiestnená dlaždica Magna Via nad dlaždicou.

Cesta svätého Urbana

Vrábeľské vinice – mapa

Na mapke Vrábeľských viníc, ktoré sú umiestnené na kopci nad Vrábeľskou vodnou nádržou sa delia na časti Kňazská hora, Predium a Horný a Dolný Dušnok. Nachádza sa tu tiež lokalita Godinov majer.

Vrábeľský kostol Preblahoslavennej Panny Márie dokončený v r. 1901

Tento kraj je očarujúco krásny a na kopci sa tiež nachádza Archív vín a Reštaurácia Viecha.

Neďaleko kostola Preblahoslavennej Panny Márie stojí rekonštruovaný dom, v ktorom sa narodil Imrich Godin – slávny vrábeľský rodák.

Pohľad na reštauráciu Viecha nad vodnou nádržou na vrchu Dušnok

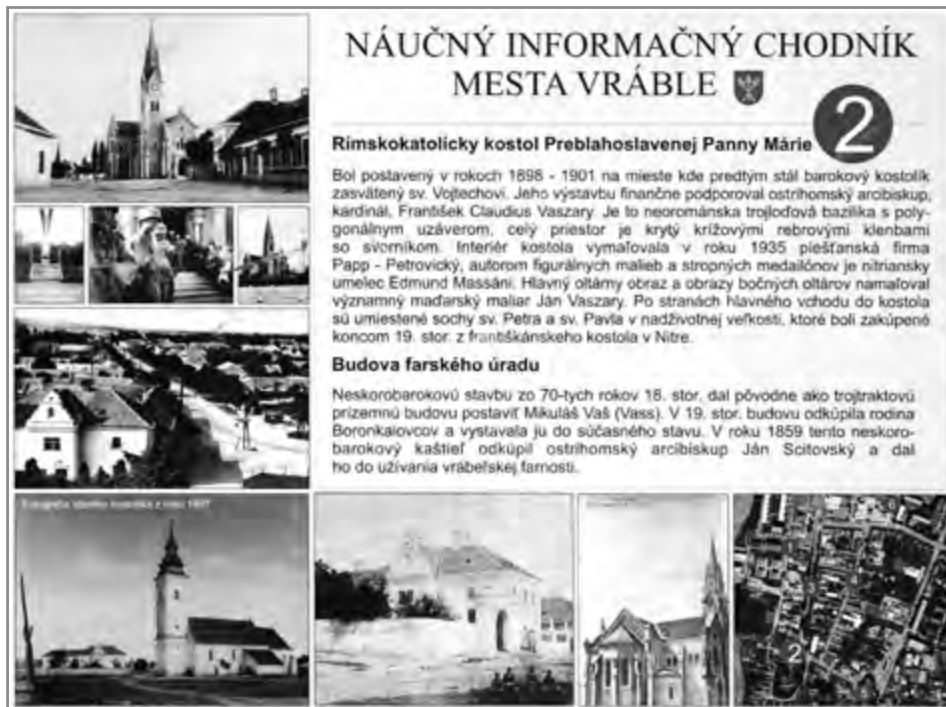

Pohľad na rekonštruovaný faru – bývalé sídlo Boronkaiovcov

Kalvária pri kostole

Narodil sa 17. júla 1907 vo Vrábľoch. Po absolvovaní Hospodárskej vysokej školy v Debrecíne (1928) sa venoval štúdiu spevu v Paríži, Berlíne, Viedni, Miláne a Ríme u Riccarda Stracciariho a Enrica Manniho. Po úspešnom debute v úlohe Rudolfa v Bohéme v roku 1935 v Štátnej opere vo Viedni sa stal sólistom súboru až do roku 1942, súčasne pôsobil ako stály hosť v Stuttgarte. V rokoch 1942 – 1945 spieval v divadle v Kluži. Počas svojho angažmán vo Viedni vystupoval v rokoch 1935 – 1938 často pohostinsky aj v opere Slovenského národného divadla. Odborné kritiky obdivovali nielen Godinov

fenomenálny hlas a techniku, ale vyzdvihovali aj jeho javiskový cit pre adekvátne herecké i spevácke stvárnenie postáv. Od roku 1946 účinkoval ako sólista a režisér opery Štátneho divadla v Košiciach, súčasne od roku 1949 bol hlasovým pedagógom na tamorej hudobnej škole. Uplatnil sa aj ako koncert-

Rebrinový voz so sudmi – dekorácia

Stará a nová architektúra (dva svety sa stretli)
– historický lis v popredí

ný spevák. Po ukončení aktívnej umeleckej činnosti odovzdával svoje bohaté plody úspešnej praxe ako pedagóg na Hudobnej fakulte VŠMU v Bratislave (1953 – 1972) a vychoval mnohých operných spevákov – Andreja Kucharského, Juraja Oniščenka, Oskara Kobelu, Enrica Manniho ml., Juraja Hrubanta,

Stanislava Mjartana, Vojtecha Schrenkela, Róberta Szűcsa. Nielen bývalí žiaci, ale tiež aktívni speváci, napr. Bohuš Hanák, či Imrich Jakubek, vyhľadávali jeho pedagogický dozor. Svoje umelecké a pedagogické skúsenosti vložil Godin aj do teoretických prác. Spolu s muzikológom Michalom Palovčíkom napísal odbornú publikáciu Hlasová výchova (1958), v ktorej sa zaoberá problémom výchovy detského hlasu a hlasovou výchovou v dospelom veku. Je tiež autorom knihy História a vytváranie divadelnej masky (1964).

MGR. LIUDMYLA CHOPIAK

Kúpeľné mestá na ceste Magna Via – Dudince

V tomto čísle vám predstavíme Kúpele Dudince

Mineralná voda je jedinečná tým, že ako jediná v Európe obsahuje oxid uhličitý a sírovodík. Hydrogénuhličitanovo-chloridová, sodno-vápenatá, uhličitá, sírna hypotonická voda obsahuje aj ďalšie významné prvky ako horčík, fluór, bróm, bór, draslík pestrú paletu rozpustných minerálov, mangán a jód. Dudinská mineralná voda obsahuje Glauberovu soľ (magnesium sulfuricum),

ktorá sa využíva v detoxikačnej medicíne ako doplnkový prostriedok na očistu tráviaceho traktu a lymfatického systému. Obsah síry vo vode blahodárne pôsobí na pokožku, pomáha pri redukcii vrások celulitidy, pri liečbe niektorých kožných ochorení (psoriasis vulgaris, neurodermatitida, sklerodermia, rosacea, akné). Kombinácia kúpeľa v uhličitej a sírnej vode má priaznivé účinky v gynekológii. Pitná liečba má svoje indikačné pole pri chronických bronchitídach, pri chorobách pečene a žlčových ciest, pankreasu a obličiek. Kúpele boli už v minulosti obľúbeným miestom uhorského kráľa Mateja, ako aj manželky Františka, Jozefa „I Alžbety. Dudince sa nachádzajú v nadmorskej výške 140 m n. m., na upätí Krupinskej kotliny v okrese Krupina v trojuholníku Bratislava, Budapešť,

Mesto Vráble pomenovalo po slávnom rodákovi hudobnú školu a od roku 1993 organizuje každoročne na jeho počesť medzinárodnú spevácku súťaž pod názvom Medzinárodná spevácka súťaž Imricha Godina Iuventus Canti. Pri jej začiatkoch aktívne pomáhal po stránke umeleckej i organizačnej Andrej Kucharský, ktorý sa úspešne etabloval na zahraničných operných scénach.

Banská Bystrica. V čistom životnom prostredí bez exhalátov priemyslu. Dobrá poloha a tepla stabilná klíma vytvárajú ideálne podmienky pre príjemný oddych. Podnebíam patria medzi oblasti s typickou nízkoteplou klímou, s najväčším počtom slnečných dní v roku v Slovenskej republike a podľa švajčiarskej klasifikácie majú sedatívnu, utišujúcu klímu. Dudince majú viac ako 700 ročnú históriu. Z obdobia Rimanov sa v Dudinciach nachádza 32 kamenných rímskych bazénikov. Pekné prírodné prostredie, stála teplá klíma a vynikajúce účinky liečivej vody umocňujú význam Dudincov pre zdravie človeka. Dudinská voda má teplotu 28,5°C a obsahuje šesť rozhodujúcich minerálnych prvkov, blahodárne pôsobiace na organizmus človeka. Pomáha liečiť pohybový aparát, srdcovo-cievny systém, reumatické ochorenia, vysoký tlak, kožné a ženské choroby. Má blahodárny vplyv na zažívací systém. Prvá písomná zmienka o Dudinciach pochádza z roku 1284. Kúpele Dudince ležia v kotline vytvorenej pri rieke Štiavici medzi obcami Terany a Dudince. Z južnej strany je kotlina uzavretá rozsiahlym pahorkom zvaný Gestevec. Voľakedy viedla tadiaľ významná medzinárodná cesta „Magna Via“, spájajúca Budapešť s Krakovom a Baltickým morom.

V Žabokrekoch robíme pod vlajkou Magna Via

Obec Žabokreky si začala svoju vlastnú históriu v časoch demokracie (po roku 1989) uverejňovať až vydaním historicky prvej monografie obce v roku 2012. Dovtedy sme sa sami „pasovali“ skôr za „pylorický prívesok“ spoločnej úradovne v bývalej „strediskovej“ obci Košťany nad Turcom.

Pri zostavovaní monografie veru mnohí oslovení – či už z radov starších občanov, rodákov, historikov, alebo učiteľov dejepisu pohľadovo ofrkli: „akáže už len môže byť história malej, chudobnej obce bez kostola... Aj teraz mám pri spomienkach na zbieranie čriepok našej – takmer 740 ročnej obce úsmev na tvári. Potvrdilo sa totiž, že bagatelizovanie a neváženie si histórie akéhokoľvek miesta na zemi zvyčajne preverí čas a dá za pravdu tým, ktorí hľadajú, priam horlia – aby našli. Najmä ak jediným zámerom týchto nadšencov je úprimná snaha odhaliť históriu pre tých, ktorí z nej budú naberať životodarnú vodu pre aktivity a akcie nadväzujúce na činy a snahy našich známo-neznámych predkov.

Takto nejaká sme boli odmenení aj my – zostavovatelia a vydavatelia Monografie obce Žabokreky.

Od prvej písomnej zmienky v roku 1282 sa diali v našej – katastrofou najmenšej turčianskej obci – rôzne udalosti, obec rástla počtom obyvateľov, domov, hospodárstiev, žila vojnami, pohromami, náboženskými rozpormi aj oslobodením tak, ako aj iné obce v Turci. Celé stáročia boli Žabokreky najmä „ľahňou“ lacnej pracovnej sily pre majiteľov pôdy a remeselných domov v obci, ktorí mali svoje kaštieľ v neďalekých Necpaloch. Tejto pracovnej sile dožičili páni nadostať krčiem (bolo ich 7), ale ani jednu školu, žiadny kostol či aspoň kaplnku. Chudobné domčeky v hustej uličnej zástavbe však v 16-tom storočí ožili nebyvalým ruchom a novými podnetmi keď bola v Žabokrekoch zriadená poštová preprahacia stanica. No a práve znovuoobjavenie historickej cisársko-kráľovskej poštovej cesty Magna

Via bolo tou životodarnou silou histórie, ktorá sa preniesla do súčasnosti. O históriu Magna Via sme sa začali zaujímať s veľkým nasadením. V roku 2012 sme zorganizovali nultý ročník **Zemiakového dňa** aby sme zistili či sa zameraním a programom trafíme do vkusu a záujmu našich občanov. Na nultom ročníku sme v rámci kultúrneho programu odohrali dobovú divadelnú scénu z týchto čias a rozdali sme leták s úryvkom z Monografie, ktorý je venovaný Matejovi Taxisovi. Veľmi príjemne nás prekvapil záujem občanov a návštevníkov podujatia. Už o rok sme v roku 2013 na základe spolupráce s rovnomeným občianskym združením osadili dlažbobnú kocku s logom Magna Via pred budovu súčasnej pošty a tejto slávnostnej akcii bol samozrejme aj prispôbený program. Fantastické zemiakové pochúťky sú isto najzaujímavejším lákadlom na – teraz už tradičné podujatie, ale opakované pripomínanie si histórie a čias keď našou obcou hrkotali dostavníky a prepravovala sa pošta je lákadlom rovnako významným. Žiaci v Materskej aj Základnej škole si každoročne pripravujú program, v ktorom má téma Magna Via pevné miesto. Každoročne sa rodičia tešia na to, ako uvidia svoje deti v historickom šate a v nie bežnej póze. Takto robíme nenásilnou formou obci, a teda nám všetkým, významnú službu – tou je budovanie identity, napĺňanie integrity a celostného rozvoja obyvateľa. Sme hrdí na pozitívny vzťah našich najmenších ku histórii miesta kde sa narodili a kde žijú.

Po 7-om ročníku Zemiakového dňa už môžeme dať medzi túto akciu a slávnú cestu Magna Via znamienko rovnosti a sme na to hrdí.

Tento rok bolo na Zemiakovom dni viac ako tisíc ľudí a účinkovalo celkom 8 folklórnych a hudobných telies a mnohé si vystupovanie v roku 2019 už teraz rezervovali.

V roku 2014 sme dychtiví za poznaním širších historických súvislostí z čias Magna Via zorganizovali poznávací zájazd východnou trasou Magna Via s názvom:

PO ZNAČKÁCH MAGNA VIA – SPIŠ – LIPTOV – 6. AŽ 9. AUGUSTA 2014

Zájazdu sa zúčastnili nielen žabokrečania, ale aj naša partnerská obec zo severu Moravy – Žabeň.

Spolu nás cestovalo za poznaním 25 účastníkov.

Za 3 dni sme navštívili na východnom Slovensku tieto miesta kde sú osadené značky Magna Via:

Spišské Podhradie, Spišskú Kapitulu – kostol sv. Martina, Levoču, Spišský Štvrtok, Kežmarok a Kežmarský hrad, Spišskú Sobotu – mestská pamiatková rezervácia – časť Popradu s dominantou Kostola sv. Juraja. Vrelo odporúčame jeho nočnú prehliadku.

Počas putovania sme sa stravovali a využili ubytovanie v reštauráciách a zariadeniach označených logom Magna Via. Nebolo to jednoduché, nakoľko sieť s týmito službami označená nami vyhľadávanou Magna Via bola v tom čase skromná. Veríme však, že našimi otázkami v lokálnych reštauráciách, penziónoch a hoteloch sme minimálne vyvolali záujem majiteľov a prevádzkárov o logo a tým aj o históriu miesta, na ktorom rozvíjajú svoju podnikateľskú činnosť.

Ku trase nám dal jednotlivé tipy pán Doc. Jozef Húska, ale dočkali sme sa aj milých prekvapení keď sme sami priamo na mieste objavili dovtedy nepoznané miesta. Za všetky drobné prekvapenia spomeniem jedno:

Na križovatke troch hlavných ciest Spiša – V Spišskom Štvrtku sme boli fascinovaní siluetou troch vzácných pamiatok, ktoré dokumentujú bohatú históriu obce. Je to kostol sv. Ladislava, kaplnka Zápoľských a budova kláštora minoritov. Neďaleká Myšia hôrka ráta svoj vek na 3500 rokov a nazývajú ju aj Spišskými Mykénmi. Je bránou do najkrajších častí Slovenského raja. Slovenský raj sme dovtedy poznali predovšetkým ako cieľ výlučne turisticky...

V posledný – štvrtý deň poznávania sme sa presunuli na Liptov, kde sme na odporúčanie Bereky spoločne osadili dlažbobnú kocku Magna Via s pánom Urbanovským – predsedom úspešného združenia „Bačova cesta“ zameraným na rozvoj a podporu cestovného ruchu na Liptove. Na jeho odporúčanie sme pokračovali v gurmánskej časti poznávacky a išli sme sa inšpirovať do Bobrova na salaš pastierska a potom aj do Ružomberka do penziónu Gejdák.

Žabokreky z neba, foto www.zabokreky.sk

Putovanie po značkách Magna Via aj po 4 rokoch hodnotím ako veľmi inšpiratívne a zmysluplné, nakoľko v spolupráci s obcou Žabeň sme následne zorganizovali ďalšie stretnutia a akcie, ktoré nadväzovali na zážitky a podnety získané počas putovania. Za všetky spomienky najmä putovný „English kemp“ pre deti z obcí Žabeň, Žabokreky a poľskej Žabej wole počas ktorého deti poznávajú naše obce, ich širšie okolie, históriu a kultúru každého zo zúčastnených. Pre rozvoj spolupráce a osobnostný rozvoj našich detí majú tieto putovné tábory-kempy nevyčísliteľnú hodnotu.

Počas kempu u nás, v Žabokrekoch v roku 2016 sa vybrali deti z Moravy aj Poľska spolu s našimi na bicykloch až do 36 km vzdialeného Nollčova a Konského, aby na vlastné oči videli obce, ktoré na Magna Via trasu v Turci patria rovnako ako naša obec. Videli rozdiely obcí v súčasnosti a analyzovali možnú príčinu rozdielov. Následne si svoje predpoklady overovali záverečnou besedou s historikom.

Toto je len úlomok z aktivít, ktoré v Žabokrekoch robíme pod vlajkou Magna Via. O ďalších napíšem o nedlho...

Via Magna a sídelná krajina hornej Nitry v nepokojnom 17. storočí

Strata kontroly nad centrálnou časťou Uhorska po prehratej bitke pri Moháči 29. augusta 1526 si vyžiadala urýchlené vytvorenie nového cestného spojenia Viedne s horným Uhorskom a Sedmohradskom. Onedlho na to boli položené základy pravidelnej poštovej služby a vznikla cisársko-kráľovská poštová cesta Via Magna. Z rakúskej Viedne do sedmohradského Sibiu prechádzala územím dnešného Slovenska. Vo svojej západnej polovici nešla plynule popri Váhu, ale stredný úsek jeho toku obchádzala územím hornej Nitry a Turca. Prvé poštové stanice na hornej Nitre vznikli v roku 1558 v Nitrianskych Sučanoch a v Nedožeroch, kde boli neskôr zrušené. Od roku 1564 fungovali stanice v Horných Vestenicich a v Prievidzi.

Vtedajšia hlavná dopravná tepna Uhorska územie okupované Turkami obchádzala zdanlivo bezpečným oblúkom. Predstava o neohrozenej bezpečnosti jej trasy bola prvýkrát narušená už v roku 1530, kedy rýchle jazdecké jednotky Osmanov podľa všetkého prišli až do Bojníc a celkom ich vyplienili. Nasledujúce desaťročia boli pre hornonitriansky úsek cesty vcelku pokojné. Definitívne to zmenilo až pustošenie oddielov krymských Tatárov v roku 1599 dokonané drancovaním bánd zbojníkov a bývalých Bočkajových hajdúchov v prvom desaťročí 17. storočia. Dôsledkom toho bola poštová stanica v Prievidzi medzi rokmi 1604 – 1613 preložená do bezprostrednej blízkosti hradu v Bojniciach, odkiaľ sa späť vrátila až v roku 1823. Sotva sa obyvateľstvo stačilo spamätáť a nové údery mu zasadili povstalci Gabriela Betlena v roku 1623 a vojská Betlenovho spojenca generála Mansfelda v roku 1626. Keď Turci v roku 1663 dobyli mohutnú protitureckú pevnosť Nové

Zámky a následne Nitru, oblasť horného Ponitria sa ocitla v bezprostrednom ohrození. Nasledujúce roky sa niesli v atmosfére neustáleho strachu o prežitie spôsobeného každodennou hrozbou ťažko predvídateľných osmanských nájazdov, zdanením zo strany vlastného štátu (kráľovského Uhorska) i Osmanskej ríše, vyhrážkami v prípade neplnenia daňových povinností a neraz aj ich naplnením v podobe zničujúcich trestných výprav. Nešťastie obyvateľstva neraz ešte znásobili cisárski vojaci, ktorí si nepravidelne vyplácaný žold nahrádzali nemilosrdnými rabovačkami. Uvedené okolnosti zvýraznili funkciu Bojníc ako strediska obrany regiónu. Už pred rokom 1642 boli okolo mestečka vystavané drevené palisády, ktoré krátko po roku 1663 nahradili kamenné hradby, z väčšej časti stojace dodnes. Pod dvojitoú ochranu – susedného hradu a mestských hradieb – sa tak dostala aj budova stanice kráľovskej pošty, poskytujúť útočisko dôležitým zásielkam i pocestným. Opodstatnenosť

výstavby opevnenia sa naplno ukázala už koncom septembra 1678, kedy na územie hornej Nitry od severu vpadli kurucké vojská Imricha Tököliho, posilnené jednotkami Osmanov, Francúzov a Poľakov. Cieľom povstalcov oficiálne bojujúcich za práva utláčaných protestantov bolo zničenie územia Bojnického panstva Pálfiovcov, ktorí boli katolíckymi a prívržencami vládnuceho Habsburgovcov. Kuruckému besneniu vtedy padli za obeť mestečko Nitrianske (v tom čase Nemecké) Pravno, dediny Klačno, Poluvsie, Pravenec, Nedožery, Brezany, Necpaly (nad Nitrou) a čiastočne Koš. Po troch dňoch plienenia mesta Prievidza sa vojsko povstalcov pohli smerom na Žiar (vtedy Sv. Kríž) nad Hronom, cestou vypáľiac Chrenovec a Handlovú. Bojovníci za vieru si na hornej Nitre nevystačili len z rabovaním domov a kostolov, ale dôsledne spustošili aj ich okolie. Obilie už bolo dávno zožaté a tak si ho jednoducho vzali zo stodôl, úrodu hrozno vo viniciach zničili priamo na koreni a rovnako dopadli aj šafranice krátko pred kvitnutím či ovocné sady pred zberom ovocia. O rozsahu kuruckej skazy výstižne svedčí krátky úvod knihy cechu prievidzských vinohradníkov, založenej po

„strašlivom a neočakávanom spustošení a vyvrátení až do základov, zlobou vojsk tóköliovských netušene prevedenom...“ Plieneniu sa nevyhol ani chotár Bojníc, hoci samotné mestečko zostalo zásluhou hradieb pred zničením uchránené.

Nepokojné 17. storočie dosiahlo viacnásobným vyčíňaním Tököliho kurucov v rokoch 1678 až 1682 v priestore hornej Nitry svoj vrchol. Osmanskú hrozbu preň ukončilo oslobodenie Nových Zámkov v roku 1685. Obyvateľstvo a krajina hornej Nitry, ako aj cestujúci na tunajšom úseku kráľovskej poštovej cesty však mohli na búrlivé storočie definitívne zabudnúť až po prežití hrôz posledného protihabsburského stavovského povstania vedeného Františkom II. Rákocim, ktoré v rokoch 1703 až 1708 postihli takmer celé územie hornej Nitry. Región v týchto rokoch opanoval povstalecký veliteľ Mikuláš Berčeni a jeho nekompromisná manželka, ktorá si za svoje sídlo vybrala práve hrad v Bojniciach. Podobne ako po predchádzajúcich vojnových udalostiach 17. storočia, aj boje týchto povstalcov s cisárskymi labancami po sebe zanechali vyľudnené mestečka a dediny s množstvom opustených usadlostí, pustnúcich rólí a lúk.

Použitá literatúra:

RUSINOVÁ, Marta. *Doklady dejín poštového styku v regióne hornej Nitry do roku 1918 na príklade zbierky Inocenta Privitzera*. [Diplomová práca]. UMB v Banskej Bystrici, 2010.

VINGÁRIK, Ján. *Premeny krajiny pokrývky Prievidzskej kotliny v dôsledku činnosti človeka od 9. do polovice 19. storočia*. [Rigorózná práca]. UMB v Banskej Bystrici, 2016.

Exkurzia Magna Via

V rámci predmetu Vidiecky turizmus a agroturizmus, ktorý vyučujú doc. Ing. Miroslav Habán, PhD. a doc. Ing.

Dr. Milan Macák z Katedry udržateľného poľnohospodárstva a herbológie Fakulty agrobiológie a potravinových zdrojov, sa študenti Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre zúčastňujú terénneho cvičenia a exkurzie. V treťom týždni zimného semestra, dňa 12. októbra 2018, boli na exkurzii na ceste Magna Via. Zaujímavý celodenný program absolvovali na trase: Ranč v Hostovej – Ranč u Bobiho v Novom Tekove – skalné obydlia v Brhlovciach – najväčšia vínná pivnica v Pukanci – konská preprahacia stanica na Štampochu. Momentky z tohto dňa prinášame v rubrike Fotoobjektívom.

Z aktuálnej jesennej celodennej exkurzie po ceste Magna Via - doc. Macák, prof. Hrubík a pán Kučírek, ktorý študentov zaujal pútavým rozprávaním o ranči. (Foto: Miroslav Habán)

.....

Docent Húska vysvetľuje princíp vyhľadávania vodného zdroja pomocou virgúl

.....

Zrekonštruovaná prístupová cesta k vysunutej expozícii Tekovského múzea v Leviciach – Skalné obydlia v Brhlovciach (Foto: Miroslav Habán)

.....

Ing. Rosenberger pred najväčšou vínnou pivnicou v Pukanci približuje účastníkom potuliek po ceste Magna Via tajomstvo výroby vína

.....

Prírodné zaujímavosti na ceste Magna Via

Historické parky a okrasné záhrady na Slovensku – 4. časť

HISTORICKÉ PARKY A ZÁHRADY BRATISLAVY

Medická záhrada

Posledným palácom postaveným v druhej polovici 18. storočia za palisádami bol letohrádok grófa Jána Roberta z Aspremontu. Roku 1769 kúpil rozľahlé polia a záhrady a roku 1770 tu postavil podľa architekta J. J. Tallhera rozsiahly jednoposchodový palác so stredným pavilónom a lomenými krídlami. K palácu prilieha veľká tzv. Medická záhrada. Bola založená v roku 1770 v barokovom slohu a bola spojená s ovocným sadom. Vzhľadom na krátkosť doby a dlhovekosť drevín nemohla zamýšľaná štruktúra dosiahnuť pravú výraznosť za pôvodného majiteľa, veď už roku 1782 odpredáva celá komplex Esterházyho. Zato nový držiteľ bol v šťastnej situácii a mohol doviest k rozkvetu záhradné partie, pagaštanové aleje i ovocný sad. Hlavnou atrakciou záhrady boli koncerty vlastného Esterházyho orchestra, ktoré do roku 1790 neraz dirigoval aj slávny hudobník Jozef Haydn.

Barokovej úprave dominoval centrálny zariadený parter, v rohoch vybavený veľkorozmernými vázami. Hlavná os vedie terasou a zameraná na vstup umiestnený centrálnie do hlavného pavilónu. Okrajové chodníky, ktoré uzatvárajú pravidelný parter, tvorili hranicu od zvyšnej časti parku, ktorá bola riešená v prírodno-krajinárskom slohu. Terasa pred záhradným priečelím bola vybavená výtvarnými dielami. Záhrada bola od ulice ohradená výtvarne pekne riešenou mrežou – ohradou. Prírodno-kraji-

nárska úprava pokračovala v južnej časti do ovocného sadu – štepnice.

Alejové stromy sprevádzali hlavné prechádzkové trasy a tiež akcentovali vedľajšie osi pravidelne riešeného parteru v barokovom štýle. Ornamentálnu kresbu centrálného parteru tvoril strihaný krušpán (*Buxus sempervirens* L.). Prenosné kvetináče so sempervirentmi zdobili terasu pred kaštielom.

Koncom 18. storočia však dochádza k úpadku. Roku 1850 sa dostala záhrada predajom do rúk Jankovitsa a r. 1862 do rúk priekupníka prasiat Karola Schiffbecka, potom jeho manželky a nakoniec netere Stabwasserovej, ktorá ju údajne venovala „medickej fakulte“. Stav záhrady sa medzi časom neustále zhoršoval. Po rozpustení Esterházyho orchestra (1790) sa o ňu staral jediný záhradník. Pôvodne obkolesená dobytčím trhom je stále viac tiesnená zástavbou a komunikáciami. Z jej periferie sa odkrajujú stavebné pozemky. Podľa Ortvy na prelome storočia je záhrada ešte dobre udržiavaná.

V súčasnosti (2004) je bývalá Medická záhrada po rekonštrukcii, v rámci ktorej sa objavili nové prvky, ktoré sú v rozpore s pôvodným riešením (detské ihriská, záhradný nábytok a výtvarné doplnky). V podstate ale záhrada patrí k najlepšie udržiavaným historickým záhradám na Slovensku a jej obnova bola mimoriadne cenným krokom pri záchrane nášho kultúrneho dedičstva.

Medická záhrada ukončila v Bratislave éru slávnych palácových záhrad, ktoré dokumentujú vysokú odbornosť ich tvorcov, ale aj záhradníkov, ktorí po niekoľko generácií zabezpečovali ich odbornú údržbu. Je veľkým nedostatkom ďalších generácií, ktoré nevedeli zachrániť tieto hodnoty pre ďalšie obdobie. Medická záhrada sa predsa dožila rekonštrukcie do pseudobarokovej podoby v r. 1979 podľa projektu Alfonsa Tormu – ZARES Bratislava (Záhradnícke a rekreačné služby mesta Bratislava). Dúfame, že poučení týmito skúsenosťami a v duchu

pôvodnej koncepcie obnovíme Medickú záhradu a zabezpečíme jej kvalitnú údržbu, čím ju fakticky zachránilme pre budúce generácie.

Sad Janka Kráľa v Bratislave.

Prechádzka najstarším verejným parkom v Európe.

Sad Janka Kráľa v Bratislave, situovaný na petržalskej strane nábřežia Dunaja, v sebe nesie myšlienku jeho zakladateľov, ktorou bolo vytvoriť park dostupný širokej verejnosti. Napriek všetkým premenám si zachoval atmosféru prírodného priestoru dychajúceho dejinami, ktorý umožňuje oddych pod korunami stromov, ale aj na presvetlených lúčach. Sad Janka Kráľa prešiel špecifickým historickým vývojom. Jeho tvorcami boli nielen ľudia, ale aj príroda, obkolesovali a modelovali ho aj vody Dunaja. Park je situovaný v bratislavskej mestskej časti Petržalka, medzi Starým mostom a Novým mostom, susedí s areálom výstavniska Incheba Expo Bratislava. V súčasnosti je obkolesený zástavbou, výraznou dominantou v jeho bezprostrednej blízkosti sa stalo nákupné centrum, ktorého súčasťou je aj výšková budova.

Čriečky z histórie. V 18. storočí sa prudko zvýšil počet obyvateľov Bratislavy, z mesta sa stalo kultúrno-politické a ekonomické centrum. Odrazom zvyšujúceho sa počtu obyvateľov bol nový stavebný ruch a s tým spojený územný rast mesta. Okolie Bratislavy však ešte vždy poskytovalo bohaté prírodné zázemie, vinohrady siahali až k lesom Malých Karpát a záhrady na predmestiach, najmä na nive Dunaja, sa dotýkali lužných lesov. Časť pobrežného pásu týchto lesov s dobovým názvom Bruck – Au (Mostná niva) sa stávala vyhľadávaným miestom Bratislavčanov túžiacich po voľnej prírode. V druhej polovici 18. storočia za panovania Márie Terézie, ktorá zahŕňala Bratislavu osobitnou priazňou, začali mešťania aj pod vplyvom osvietených myšlienok prejavovať veľký záujem o zeleň a skrášľovanie svojho okolia. Mestská rada napokon v roku 1775 vyčlenila pozemky a začala s budovaním parku slúžiaceho obyvateľom mesta. Úpravy pôvodného lužného lesa boli financované z verejnej zbierky. Zriadenie mestského verejného parku v Bratislave sa tak vďaka týmto snahám stalo jedným z prvých meštianskych počínov tohto druhu v stredoeu-

rópskom prostredí. Výrazu barokového klasicizmu zodpovedalo vytvorenie pôdorysnej hviezdicovitej dispozície s ôsmimi alejami (dve jelšové, dve topolové, javorová, vrbová, jaseňová, brestová) – Sternallee, ktorá bola vsadená do pôvodného lužného lesa. Svoje miesto si tu však našiel aj nový vzťah k prírode odrádzajúci sa v ponechaní voľnej prírodno-krajinárskej kompozície bez tvarovania rastlín a iných princípov uplatňujúcich sa v barokovom slohu.

Na prvej úprave parku sa podieľal bratislavský lekár a botanik Štefan Lumnitzer. Petržalský park mal aj vlastné dobové zázemie pre návštevníkov, bol tu vybudovaný hostinec, šatňa, rozličné atrakcie, bábkové divadlo a ďalšie zariadenia. V čase založenia bol park ostrovom s rozlohou približne 20 ha, jeho hranice tvoril Dunaj s hlavným korytom a mŕtvymi ramenami. Bratislavu s parkom spájali kyvadlový most. Okrem obľúbeného miesta prechádzok a zábavy sa park v roku 1792 stal kultúrnym stánkom v prírode, keď tu začal divadelné predstavenia realizovať riaditeľ mestského divadla J. M. Jung. V roku 1805, po obsadení Viedne Napoleonom, sa v petržalskom objavili francúzski husári. Zničujúcou udalosťou bola veľká povodeň, ktorá park zasiahla po roztrhnutí hrádze v roku 1809. Ako ochranu pred ďalšou povodňou, ale aj pred možným príchodom francúzskeho vojska okolo parku vybudovali silné zemné valy, tzv. šance. V lete toho istého roku sa park stal dejiskom bojov, keď ho obsadili francúzski vojaci a maršal L. N. Davout dal odtiaľto niekoľkokrát ostreľovať mesto. S parkom sa spája aj meno samotného Napoleona Bonaparte, ktorý podľa niektorých prameňov oddychoval pod košatým platanom (*Platanus hispanica*). Tento pamätný strom v parku rastie aj v súčasnosti. Podľa archívnych podkladov platany do petržalského parku dodali z Hlohovca, kde dodnes dominujú prírodno-krajinárskej časti parku pri kaštieli. Po napoleonských vojnách nastalo pre park obdobie rozkvetu. Pri príležitosti korunovácie cisárkovej Karoly Augusty a zasadania Uhorského snemu v roku 1825 vybudovali pontónový most spájajúci park s oboma brehmi Dunaja, čím sa otvorila aj dôležitá cesta smerom na Viedeň a Budapešť.

Po roku 1826 park výrazne zmenil podobu, pôvodná pravidelná dispozícia bola pozmenená na voľnú, prírode blízke členenie plôch, nová sieť chodníkov bola vedená v nepravidelných krivkách. Porasty drevín čiastočne ustúpili v prospech tráv-

natých lúk. Súčasťou parku bola výletná kaviareň Au-Café. Na kultúrne podujatia vybudovali tzv. Arénu, veľké drevené divadlo. Navrhol ho riaditeľ Stoger podľa vzoru talianskych amfiteátrů. Od roku 1839 sa za starostu mesta A. F. Namera, najmä zásluhou Floriána Romera a Štefana Endlichera začala parku venovať zvýšená pozornosť z botanicko-dendrologickej stránky. Dodnes sa zachovali niektoré dreviny z tohto obdobia, ktoré v danej vývojovej etape predstavovali dendrologické zvláštnosti. Sú medzi nimi ginko dvojaločné (*Ginkgo biloba*), gledičia trojtŕňová (*Gleditsia triacanthos*), ľaliovník tulipánokvetý (*Liriodendron tulipifera*) a ďalšie. Od roku 1866 venoval zvýšenú pozornosť a starostlivosť parku Bratislavský prírodno-lekársky spolok a Bratislavský mestský okrášľovací spolok. V centrálnej časti zriadili kvetinové záhony s dekoratívnymi doplnkami, v lete umiestňovali v parku palmy a niektoré skleníkové rastliny. Kvetinová výzdoba bola v tomto období novinkou a preslávila park aj za hranicami Rakúsko-Uhorska. V roku 1871 do parku premiestnili niektoré sochy z mesta a do východnej časti v roku 1896 osadili pôvodnú gotickú vežu františkánskeho kostola. V ďalších rokoch pribudli na ten čas veľmi moderné športové zariadenia (športový štadión, veslársky klub, prírodné kúpalisko Lido). V roku 1902 usporiadali v priestoroch parku veľkú poľnohospodársku výstavu.

Petržalský park už v roku 1919 na základe rozhodnutia vládneho komisariátu pre pamiatky vyhlásili za štátom chránený významný kultúrny priestor. Park, ktorý pri založení tvoril zelený okraj mesta, postupne obkolesila nová zástavba. V roku 1934 až 1937 v parku podľa návrhu Rudolfa Limbachera, milovníka a zberateľa ruží a predsedu Bratislavského mestského okrášľovacieho spolku vybudovali prvé rozárium v Bratislave. Sortiment výsadiieb tvorilo okolo 500 druhov a kultivarov ruží. Poslednými veľkými zmenami park prešiel v sedemdesiatych rokoch 20. storočia. Hlavným projektantom rekonštrukcie bol Alfonz Torma. V parku vybudovali komunikácie s asfaltovým povrchom, odpočívadlá s plastikami s motívmi znamení zverokruhu, amfiteáter a ďalšie prvky drobnej architektúry, ktoré sa v nezmenenej podobe zachovali aj v súčasnosti. Dominantou centrálnej časti parku je socha Janka Kráľa od akademického sochára Františka Gibalu. Umiestnená je približne v priesečníku ciest pôvodnej hviezdicovej aleje. Významný slovenský básnik

a národný buditeľ Janko Kráľ, ktorý spolu s ďalšími národovcami často pod korunami stromov čerpal inšpiráciu pre svoje verše a myšlienky, prepožičal parku na petržalskej strane Dunaja aj meno, dnešný názov je Sad Janka Kráľa. Spolu s pôvodnou gotickou vežou františkánskeho kostola tvorí jeho socha ústredný priehľadový koridor parku.

Súčasnosc. Sad Janka Kráľa je vybudovaný v prírodno-krajinárskom štýle s voľne komponovanými skupinami drevín, lúčnymi priestormi a sieťou chodníkov. Okrajom parku prechádza cestná komunikácia, Viedenská cesta. Hlavná kompozičná os parku je podporená priehľadom od sochy Janka Kráľa až po gotickú vežu františkánskeho kostola umiestnenú vo východnej časti. Pri pohľade opačným smerom môže návštevník parku vnímať iný zaujímavý kontrast, v pozadí sochy Janka Kráľa dotvára pohľad vyhládoková reštaurácia, ktorá je súčasťou Nového mosta (Most SNP). Priestranstvo obklopujúce pomník so sochou je spestrené záhonmi so sezónnou výsadbou kvetov. Pri rekonštrukcii v sedemdesiatych rokoch 20. storočia boli v priestore Sadu Janka Kráľa navrhnuté a vybudované prvky drobnej architektúry s jednotným výrazom, pôsobiace výrazne pomerne veľkou hmotou. Patria k nim vydláždené kruhové odpočívadlá s plastikami s motívmi zverokruhu a ponechaných priestorom na výsadbu kvetinových záhonov, ohraničené múrikmi upravenými na sedenie. Ďalšou priestorovou dominantou v parku je fontána Pijúce holubice, ktorú vytvoril sochár Ambróz Balážik a ktorá je situovaná na mieste bývalého rozára. K posledným úpravám patrilo aj vybudovanie amfiteátra. Historickou stavebnou dominantou parku je budova divadla Aréna, súčasťou priestoru medzi Starým a Novým mostom sú aj mýtné domčeky. Zaujímavým svedkom histórie sú čiastočne zachované obranné zemné valy.

V Sade Janka Kráľa aj v súčasnosti rastú viaceré cenné dreviny, uplatňujúce sa ako solitéry (*Ginkgo biloba*), ale aj ako pôsobivé skupiny (*Platanus hispanica*). Kostru výsadiieb tvoria prevažne domáce druhy (javory, domáce druhy topolov). Ako dielo krajiny architektúry, ktoré nie je nikdy možné označiť za dokončené, pretože sa neustále mení a vyvíja, je v Sade Janka Kráľa potrebná neustála a systematická údržba. Priestor parku, jeho proporcie, hmoty, farebnosť a ďalšie kompozičné vzťahy

určujú v podstatnej miere dreviny, pričom v Sade Janka Kráľa je vďaka vysokej návštevnosti nezbudovateľným faktorom aj bezpečnosť. Aj to bolo dôvodom na uskutočnenie výrubov a ošetrovania drevín v priestoroch parku uskutočnených v roku 2006 na základe odborne spracovanej inventarizácie. Odstraňovanie drevín nachádzajúcich sa v havarijnom stave a suchých konárov ohrozujúcich návštevníkov parku sa vykonáva priebežne. V parku sa nachádzajú dreviny všetkých vekových kategórií, striedajú sa tu domáce dreviny s introdukovanými, listnáče s ihličnatými, ale aj vždyzelenými, vysadenými v skupinách (*Prunus laurocerasus*). Do vzhľadu parku v časti nadväzujúcej na nábrežie Dunaja zasiahli novovybudované vodohospodárske stavby, protipovodňové múriky. Súčasťou parku je oplotené detské ihrisko.

V súčasnosti sa pripravuje projekt rekonštrukcie Sadu Janka Kráľa, ktorá by mala viesť ku koncepčnému riešeniu celého priestoru rešpektujúcemu jeho pamiatkové hodnoty. Sad Janka Kráľa je ojedinelým dokladom vývoja mestskej spoločnosti, jej vzťahu k prostrediu, kultúry, spoločenského života od 18. storočia až do súčasnosti a bolo by nenapraviteľnou chybou neuchrániť tento cenný priestor, relikť kedysi bohatého prírodného zázemia mesta, pred všetkými negatívnymi vplyvmi, ktoré prináša súčasnosť.

Sad Janka Kráľa – Petržalský park – Aupark

V nive Dunaja, na jeho pravom brehu sa rozprestiera Petržalský park. Pred založením parku bolo pravé pobrežie Dunaja rozbrázdnené jeho početnými ramenami. Vplyv vodného toku, klimatických podmienok tu vytvoril typ lužných lesov. Časť pobrežného pásma s dobovým názvom „Bruck – Au“ (breh pri moste) vyhradila správa mesta na založenie verejného mestského parku. Vzhľadom na čas vzniku (1775-1776) sa ráta medzi prvé verejné parky v Európe. V strednej Európe bol skutočne prvý v zmysle chápania dostupnosti parku pre širokú verejnosť na účely rekreácie, klasifikovaný ako verejný mestský park. Prvé parkové úpravy sa spomínajú v súvislosti s reguláciou Dunaja v roku 1775. Prvá úprava tvorila hviezdovitú aleju v pôvodnom lužnom lese. Bolo to už obdobie,

keď v záhradnej architektúre nastala éra prírodno-krajinárskych úprav. Vybudovanie pontónového mosta v roku 1825 podporilo rozvoj kultúrneho a spoločenského života aj na pravom brehu Dunaja. Nasvedčuje tomu výstavba kaviarne Sad (1826-1827), tzv. Au-Café, Palugayho kaviarne a letného divadla. Právý breh Dunaja a najmä Petržalský park sa stali obľúbenými a navštevovanými miestami. Usporiadávali sa tu koncerty, ale aj prednášky v prírode. Petržalský park vydržal v pôvodnej podobe až do roku 1826. V dôsledku hlásania myšlienok „návratu k prírode“ sa výrazne rozvíjal anglický štýl úprav parkov. Vo veľkom sa začali dovážať cudzokrajné, najmä pekne kvitnúce a vždyzelené dreviny, ktoré by v strihanom stave nemohli uplatniť bohatý efekt kvitnutia. Uskutočnila sa prvá krajinárska prestavba s novým komunikačným systémom (1832-1839). Ďalšie úpravy parku spadajú do obdobia po založení Bratislavského okrášľovacieho spolku (1868). V strednej časti parku bol postavený vodomet a začali sa vysádzať kvetiny. Vybuďovalo sa korzo (1868-1871) a to pre jazdu na kočoch a koňoch. Z mesta boli do parku v roku 1871 premiestnené niektoré sochy (Flóra, Artemis, Diana a i.) a pôvodná gotická veža z františkánskeho kostola. Park poznačila aj veľká poľnohospodárska výstavba Uhorska, usporiadaná v roku 1902 na jeho území. Pre umiestnenie jednotlivých exponátov bola veľká plocha parku rozdrobená na menšie diely. Na prelome 19. a 20. storočia park nadobúda pseudoromantický charakter. Prejavuje sa to aj v použití rôznych doplnkov a nových výsadiieb cudzokrajných drevín. Nové dendrologické tendencie prerástli až do zberateľskej mánie, v dôsledku ktorej sa Petržalský park stal jedným z najbohatších podľa zastúpenia introdukovaných drevín. V období prvej republiky do parku pribudli ďalšie sochy: Trebitschovej, Petofigho a Tyrša. V rokoch 1933 – 1937 bolo v parku založené rozárium podľa návrhu mestského lekára Limbachera, pre ktorého bolo inšpiráciou rozárium Chotekovcov v parku pri kaštieli v Dolnej Krupej. Pod týmto vplyvom a dojemom ako obdivovateľ ruží presadil v Bratislavskom spolku pre skrášlenie mesta založenie „Mestského bratislavského rozára“ v Petržalke, ktoré malo plochu tisícpäťsto štvorcových metrov a slávnostne bolo otvorené v júni 1937.

V roku 1948 malo rozárium tritisíc ruží (päťstoje-denásť popínavých v päťdesiatich dvoch sortách,

tisícosemdesiatosem sedem polyantiek v štyridsiatich dvoch sortách, dvestotridsať jeden čajohybridov a stoosemdesiatštyri parkových ruží). Boli tu vysadené niektoré Geschwindove ruže z Rozária Marie Henriety Chotekovej z Dolnej Krupy. V centrálnej časti rozária, ako vidieť na jednej zo zachovaných historických fotografií, bol umiestnená socha ženy s ružou, ktorá dopĺňala modernú architektúru rozária vtedajšej doby. Rozárium dopĺňali pergoly, bazén, sochy a letníčky.

Keď sa pokúsime posúdiť vývoj Petržalského parku od počiatočných úprav až do súčasnosti, môžeme konštatovať, že čo do hodnoty boli pre park najdôležitejšie dve prvé vojnové etapy. Prvá (1775 – 1776), do ktorej spadá obdobie vzniku, a druhá etapa, ktorá dala parku prírodno-krajinársky charakter (po prebudovaní roku 1832). Ďalšie čiastkové úpravy parku žiaľ neprospešili napriek tomu, že mu bola venovaná značná starostlivosť a odohrával sa v ňom bohatý spoločenský život. (S obľubou ho vyhľadávali aj mnohí básnici a kultúrni dejatelia, napr. Kráľ, Bajza, Reviczky, Petofi, Borodáč, Zeman a i.). Z hľadiska záhradnej tvorby vyjadrovali tieto úpravy individuálne predstavy, navyše ovplyvnené módnosťou, ktorým však chýbalo osobitné a koncepčné chápanie vo vzťahu k parku ako celku.

Názov parku Sad Janka Kráľa, o ktorom sme doteraz hovorili ako o Petržalskom, je novšieho dáta. Park bol pomenovaný podľa slovenského básnika – buditeľa Janka Kráľa. Jeho socha od akademického sochára Gibalu stojí v strednej časti, zodpovedajúcej približne priestoru priesečníka alejí pôvodnej podoby parku. Východným smerom od tejto časti je komponovaný hlavný priehľad cez park, ukončený pôvodnou gotickou vežou z františkánskeho kostola. Pomník Janka Kráľa a gotická veža sú teda spojené osou hlavného priehľadu a vytvárajú spolu pohľadové dominanty, nie však dostatočne zreteľné, najmä pre dĺžku priehľadu a v súčasnosti preto, že sa šírka priehľadu zúžila priblížením stromových kulis. Plocha parku má nepravidelný, pretiahnutý pôdorys, po obvode ohraničený Viedenskou a Krasovského cestou a predmostím Nového mosta cez Dunaj. Komunikačný systém, ktorý člení plochu parku na väčšie a menšie priestory, je takisto nepravidelný. Naprieč parkom vedie jeden z cestných ťahov, ktorý spája Viedenskú cestu so starým mostom.

Súčasný stav úprav parku zodpovedá jeho vývoju tak, ako bol, naznačený až do II. svetovej vojny. Vzbudzujú dojem, akoby sa v parku zopakovala vášeň dendrologizovania z prelomu 19. a 20. storočia. Nové výsadby pôsobia ako samostatné jednotky, ich rozmiestnenie je náhodilé. Nové skupiny sú zbierkami možno jednotlivo zaujímavých, z hľadiska druhového zastúpenia cenných exemplárov, ale z hľadiska celkovej kompozície niekedy pôsobia rušivo. Napriek tomu je Sad Janka Kráľa dendrologicky hodnotný objekt. Nachádzajú sa v ňom biologicky a esteticky cenné a vhodne použité dreviny domáceho i cudzieho pôvodu. Posledná rekonštrukcia (70. roky 20. storočia) dala parku prakticky súčasný vzhľad. Do parku sa žiaľ aj napriek finančne náročnej prestavbe nevrátilo známe rozárium, ale naopak, park bol vybavený novými, veľkorozmernými odpočinkovými plochami a drobnou architektúrou. Podstatne stúpila priechodnosť a zvýšila sa kapacita pre návštevníkov. Tomu zodpovedá aj zvýšenie kvalít hygienického vybavenia. V rámci sanácie parkového porastu sa očistili porasty od náletov, od invázií a nežiaducich druhov. Kompozícia porastov bola vylepšená niektorými novými skupinami alebo solitérmi. Kultúrnil a skvalitnil sa krovinný porast a pribudli kvetinné záhony. V parku rastie mnoho cenných exotických druhov drevín.

Laliovník tulipánokvetý (*Liriodendron tulipifera* L.), pôvodom zo Severnej Ameriky. Má zaujímavý list, kvet aj celý habitus. Dva solitérne exempláre v parku sú charakteristicky rozvinuté, miestne podmienky im vyhovujú, pretože laliovník vyžaduje náplavovú pôdu a teplú klímu.

Zaujímavé je ginkgo dvojvlásočné (*Ginkgo biloba* L.) nápadné skrátenými postrannými konármi (brachyblastmi), na ktorých vyrastajú zväzky vejárovitých listov. Zaraďujeme ho však k ihličnanom. Pôvodne sa vyskytuje v Číne, do Európy bpl dovezený a je už dlhú dobu kultivovaný. V parku rastú dva jedince neďaleko seba (oproti cez trávnik).

Krásne jedince a mohutné skupiny vytvárajú platany, topole, javory, jasene, lipy, vrbý ako aj jednotlivé exempláre vzácných cudzokrajných drevín.

Nemôžeme nespomenúť tis obyčajný (*Taxus baccata* L.), lebo je hlavným zástupcom ihličnatého okrasného spoločenstva v parku. Z exemplárov rastúcich v parku je veľmi pozoruhodný tis

v blízkosti centrálnej plochy (stromovitý jedinec už v roku 2014 uhynul).

Na záver treba ešte zdôrazniť, že založene Sadu Janka Kráľa ako verejného mestského parku bolo v dobe jeho vzniku progresívnou myšlienkou. Prešiel rôznymi vývojovými obdobiami, ktoré ho poznamenali v kladnom aj v zápornom smere. Poslednú rekonštrukciu hodnotíme pozitívne, pretože rozšírila priepustnosť parku, zvýšila jeho estetickú kvalitu. A predovšetkým Sad Janka Kráľa sa stal cenným rekreačným zázemím novej Petržalky a dôležitým mestotvorným prvkom.

Botanická záhrada v Bratislave

Pedagogické pracovisko Univerzity Komenského, ktoré si vzalo za úlohu pomáhať vo výchovno-vzdelávacej činnosti aj iným odborným školám, pracoviskám a širokej verejnosti; zamerané je tiež na údržbu a rozširovanie rastlinných zbierok.

Botanická záhrada sa nachádza na Botanickiej ulici, v miestnej časti Karlova Ves. Je prvou botanickou záhradou na Slovensku, ktorú vybudovali pri univerzite a ktorej sa podarilo zaujať stabilné miesto nielen v povedomí odborných a pedagogických pracovníkov, ale aj študentov a širokej verejnosti. Založená bola v roku 1942. Pre jej účely vyhradili parcelu v Karlovej Vsi s rozlohou o niečo viac ako 50 ha. Jej budovaním poverili prednostu Botanického ústavu Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského Františka Nábělka, rodáka z českého Kroměříže. Vojnové roky však rozvoju takéhoto projektu nepriali. Prvý záhradník – O. Skácel, tu začal pracovať až roku 1944, pričom záhrada sa začala skutočne budovať až po roku 1945. Na necelých siedmich hektároch v okolí vily Lanfranconi tu vyrástli skleníky špecializované na rastlinné druhy z rôznych klimatických oblastí a regiónov sveta – tropický skleník s bazénom, priestranné palmárium či skleník zabezpečujúci vhodné podmienky na pestovanie amerických kaktusov. Spolu tu v tom čase vysadili približne 3 000 druhov rastlín. Pre pedagogické účely v záhrade vybudovali systematickú expozíciu s približne 400 druhmi. Časom sa bratislavská botanická záhrada čoraz viac otvárala

aj verejnosti. Najmä parkové úpravy, ktoré sa tu zrealizovali v ostatných rokoch, z nej urobili vyhľadávanú oázu pokoja a krásy v uponáhľanom meste na Dunaji.

Bratislavská botanická záhrada prekonala ohrozenie súvisiace s budovaním mosta Lanfranconi a na ploche približne 7,5 ha ponúka návštevníkom viac ako 5 000 druhov prevažne cudzokrajných rastlín. Približne polhektárové srdce záhrady tvorí starostlivo udržiavané rozárium. Hneď v jeho susedstve možno koncom jari obdivovať pôvodom severoamerický ľaliovník tulipánokvetý (*Liriodendron tulipifera*). Vo vlhkej pôde pri jazere, v zadnej časti pozemku, sa výborne darí niekoľkým nádherným exemplárom opadavých tisovcov (*Taxodium distichum*) pôvodom z močiarnych oblastí USA. Pri vstupe do skleníkov môžeme zase vidieť wolémiu vznešenú (*Wollemia nobilis*), ktorá bola dlho známa len z fosilných nálezov a považovala sa za vyhynutú. Živé exempláre objavili len v septembri 1994 v utajovanej lokalite pohoria Blue Mountains severozápadne od austrálskeho Sydney. Záhrada sa môže pochváliť aj bohatou zbierkou rododendronov a azalií, pestrými záhonmi letničiek, siedmimi typmi skaliek a malým rašeliniskom. Buduje sa japonská záhrada. Obnovu by si zaslúžili skleníky, no napriek ich horšiemu technickému stavu sa tu stále darí zástupcom vlhko – a teplomilnej tropickej a subtropickej flóry, zbierke paliem, „starobylym“ araukáriám a cykasom, papraďorastom, epifytickým orchideám, broméliám a tilandsiám či zástupcom austrálskej flóry a kaktusom.

K bratislavskej botanickej záhrade pôvodne patrila aj sad s viac ako 700 sortami ovocných stromov a 320 sortami viniča.

Dnes má bratislavská botanická záhrada dve vysunuté pracoviská. Stupavské pracovisko sa zameriava na výskum a šľachtenie marhúľ a broskyň a štúdium ohrozených druhov nížin a pahorkatín. Objektom výskumu druhého výskumného pracoviska so sídlom v Blatnici je ekológia ohrozených druhov a rastlinných spoločenstiev prírodných ekosystémov vápencových pohorí Západných Karpát. Bratislavská botanická záhrada tradične organizuje predajné výstavy bonsajov, skalničiek a kaktusov.

Dal pán Boh tejto zemi

Dal svetlo lúčov jas
dal žitie kdesi v nás.

Chcel zachovať pút života
samozrejmosť, pranie a ochota.

Spustil tok v žilách ramenách
požehnal chlebom každý prah.

To že sme stále docenení
dal Pán, nám a tejto zemi.

Azda len vôľa silu podoprie
súdiť je ľudské trápenie.

Vlastnosti sú v teba súdené
pochopenie drieme pri mene.

Len samota nás nájde pri pokore
žalosť nežije bez dôvery.

Zem darovaná od Boha
po nej kroky a bytostná noha.

Čo v ľuďoch slová mení
to daroval Pán nám a našej zemi.

Dal základ dobra čo nik nezmení
svetlo čo premáha zmeny.

Milá Nitra

Pozrieme sa do dávnych dôb
vierozevzci to mali na skok.

Nie je to náhoda kresťania milí
oproti Zoboru, Hrad vierou sa živí.

Podťe nazrite v tie rána
do baziliky Svätého Emeráma.

Tadeto už prebehlo Slovanov
Nitra je pre nich jeden dom.

Hradby v Nitre strážia ľud
no strážil ju aj, Svätopluk.

Kostol skromní Románsky stojí
mesto, vyrastie nám v zeleň jabloní.

Modlil sa tu mních za rána
aj náš divadelník pán Andrej Bagara.

No námestie voňalo umením
postoj, Nitrou preteká mali div.

Pacho nás stráži jak hlas od mami
no divadlo živými slovami.

Zastav sa občan zdvorilý
Nitra ti srdce rozptýli.

Je krásna Nitra veru tak
má kľúč histórií, na dverách.